

mladika

IZHAJA DESETKRAT V LETU

1973 LETO XVII. ŠTEV. 4

VSEBINA

Saša Martelanc: Svetovni popotnik s slovensko duso	61
Marička Sušteršič: Pesmi	62
Milena Merlak: Marija in otrok	63
Jože Peterlin: Dežela v križnem ognju vprašanj o slovenski prisotnosti (Intervju z dr. Dragotom Štoko)	64
Jp: Obnovljeni in prenovljeni prostori Slovenske prosvete v Trstu	66
Družbeni problemi: Danilo Sedmak: Janko in Metka; xy: To Franciji ni v čast	68
Marija Češčut: V uporih se je kovala naša samozavest in neodvisnost	70
Razmišljanja mladih: Marija Besednjak: Moč trpljenja; Ivo Petkovšek: Naše desetletje in Misli	72
Novela mladih: Ester Sferco: V nevihti	74
Ivan Peterlin: Portret športnika - Pelè	75
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Metod Turnšek)	76
Ocene: Jp: Slovenska problematika v razpravah II; Jože Peterlin: Gostovanje iz matične domovine; Lorca: Dom Bernarde Albe Ada Markon: Koncert orkestra Slovenske Filharmonije	79
Za sodobne žene in dekleta: Za zdravje - te lovadba	80

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Martin Breclj, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač, Sergij Pahor, Danilo Pertot, Jože Peterlin (glavni urednik), Ester Sferco, Maks Šah, Drago Štoka, Peter Švagelj, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema).

ZUNANJA OPREMA:

Edvard Žerjal

Vsi pisci in uredniki sodelujejo brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133 Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 - Poduredništvo v Gorici: SKAD

Poštni tekoči račun 11/7019 »Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu št. 193

tisk »graphart« trst, rossetti 14 - telefon 77 21 51

Nagrada »Vstajenje« za leto 1972

Komisija literarne nagrade VSTAJENJE, ki jo sestavljajo Martin Jevnikar, Franc Jeza, Anton Kacin in Zora Tavčar-Rebula, se je sestala dne 1. maja 1973 in podelila literarno nagrado VSTAJENJE za leto 1972 koroški pesnici Milki Hartman.

Komisija je takole utemeljila svojo odločitev: Njena zbirka LIPOV CVET, ki je izšla leta 1972 pri Mohorjevi družbi v Celovcu, izraža ljubezen in zvestobo do slovenske besede in koroške zemlje. Iz njenih pesmi zveni bolečina in stiska koroškega slovenskega človeka; istočasno mu te pesmi ohranjajo bogastvo ljudskih običajev, razkrivajo edinstveno lepoto pokrajine ter vzbujajo vero in upanje v lepšo bodočnost. Pesmi so primerne čustvovanju njenih rojakov, saj so mnoge uglasbene in že ponarodele.

Milka Hartman, ki se je udeležila slovesnosti, se je zahvalila s temi besedami:

DRAGI PRIJATELJI, BRATJE!

Ko sem pred leti prvič prišla v Trst, v to mesto, naslikano v naši fantaziji kot čudežni svet ob morju, je bilo to zame izredno doživetje. Naši delegaciji takrat — so se tu v Trstu predstavili moške in žene — s sorodnim sočustvovanjem, naših misli, z našo besedo — z eno besedo povedano: Srečala sem brate.

Name je to srečanje vplivalo — kot rosa in sonce na gredo, kjer klije in raste mladika našega narodnega življenja. Zrasel je moj narodni ponos, vera v naše delo in upanje, da naša zvezda ugasnila ne bo.

Bratstvo in sloga in zvestoba, to je rženi kruh za naše šibko narodno telo.

Danes, ko sem tretjič v Trstu, ki je zame še vedno čudežna dežela — in me je sem pozvala vaša bratska skupina — velikih mož — pozvala s posebno besedo in vzrokom, ki gre za priznanje samorastne koroške — slovenske pesnice — to ie zame enkratno, veselo doživetje. Vem, da tu ne gre za osebo, ampak za našo besedo, za materino besedo, na slovenskem Koroškem.

Ker je ta naša beseda tako preganjana, zaničevana, opljuvana, bičana in križana in ji nasprotniki hočejo streti vse kosti in hrbtnico, jo zakopati v grob — zato se

(Dalje na 3. strani platnic)

Posamezna številka Mladike stane 250 lir. Celoletna naročnina 2500 lir. Letna naročnina za Jugoslavijo 50 din. Letna naročnina za druge države je 6 US dolarjev ali enakovreden znesek v tuji valuti.

SAŠA MARTELANC

Svetovni popotnik s slovensko dušo

Prejšnji mesec je bil pri nas na kratkem obisku prof. dr. *Andrej Kobal*, po rodu iz Cerknega, sicer pa ameriški državljan, ki je skoraj vse svoje življenje prebil v širnem svetu.

Njegov glavni poklic je profesor javnega prava in je ta predmet poučeval na eni najboljših ameriških univerz, na vseučilišču Columbia. Poleg tega je doktor psihologije, dobršen del svojih zrelih let je pa preživel v ameriški diplomatski službi in je v vojski dosegel čin polkovnika. Njegova služba ga je povedla v skoraj vse države sveta, poleg tega pa obvlada profesor Kobal na desetine jezikov, med njimi celo japonščino in zahodno pakistanščino urdu. Pri vsem tem pa je kot največjo svetinjo ohranil svoj rodni jezik ter je vedno ostal Slovenec v svojem najglobljem bistvu. Po razgovoru z njim smo si zabeležili nekaj najzanimivejših izjav, ki jih tu podajamo v obliki intervjuja.

Gospod profesor, odkod ta Vaša zvestoba materinščini?

Zakaj nisem pozabil slovenščine? To je pač moj materin jezik. Kako bi mogel človek pozabiti svoj rodni jezik? Materin jezik je dediščina, s pomočjo katere spoznavamo življenje in svet. Človek normalnega razuma bi ne pozabil materinega jezika, da živi sto let med tujci. Materin jezik, dasi ga nisem uporabljal mnoga desetletja, je za mene nekaj zelo lepega. Ne samo po zvoku, temveč nekaj duševno lepega. Za mene je materin jezik bogastvo, iz katerega sem in še zmeraj črpam neke vrste moč v življenju. Kot psiholog to razumem, toda raztolmačiti taka čustva se ne da s par stavki. Ali vsak, ki v resnici ljubi in spoštuje besedo svojih staršev, me gotovo razume. Vsak materin jezik zveni milo človeku, ki ga govori. Tudi v svetu, ko vršimo vse opravke v jezikih drugih držav, ostane materinščina najmilejša, bolj od srca kot vsak priučen jezik. V tem je bogastvo; verjemite mi, da je v tem ponos in v mnogih primerih tudi vir duhovne moči. Moj mlajši sin je bil na primer nekoč zelo bolan. Zdravniki so že obupovali, ko so ga skušali obuditi k zavesti. Ko so obupovali, sem sam pristopil in mu takole govoril, tokrat po slovensko: »Dobro jutro, Danilo. Ali ne boš še vstal? Dobro jutro, Danilo!«

»Dobro jutro«, je rekel nazadnje. In tako naprej, primerov bi bilo lahko še dosti. Povem vam, da je to res neko bogastvo, katerega bi ne dal za vse na svetu.

Profesor Kobal, to ste tako lepo povedali, da smo prepričani, da ste v slovenščini kdaj tudi kaj pisali, ustvarjali.

V času do leta 1928 sem bil urednik nekega ameriškega slovenskega lista v Chicagu in nekega mladinskega lista. Ko sem šel kasneje na univerzo Columbia v New York, sem v prostem času začel pisati slovenske igre. Napisal sem jih dvanajst, troje tujih pa sem prevedel v slovenščino.

Mogoče pa bomo kdaj tudi na Tržaškem doživi predstavo kake Vaše igre?

To bi mi bilo zelo ljubo, saj se mi zdi, da tu premalo poznate, kako živijo in kako so živela društva med Slovenci v Združenih državah. Vem, da imate izseljeniške publikacije in podobno, vendar je to često bolj prikazano z ljubljanskega kot z ameriškega stališča.

Gospod profesor, bi nam lahko omenili nekaj posebno zanimivih srečanj s svojih službenih popotovanj po svetu?

Moja služba je bila take narave, da me je velikokrat res privedla do visokih osebnosti. Naj omenim svoje sestanke s predsednikom Hooverjem v Beli hiši. Prvič sva se razgovarjala izključno o Slovincih v Ameriki. Poleg tega sem imel osebne stike z vsemi naslednjimi amerišskimi predsedniki razen s prezidentom Johnsonom. Pa tudi po svetu je bilo veliko zanimivih srečanj. Moja sinova sta se na primer igrala na dvoru japonskega cesarja Hiro Hita. V tem krogu je bil tudi general McArthur. Tako smo bili skupaj zaradi sinov in to je privedlo tudi do državnih stikov. Poleg tega sem bil skoraj štiri leta v Pakistanu, da organiziram fakulteto javnega prava na vseučilišču v Dakki. Ob tej priložnosti sem spoznal pakistanskega predsednika Ajub kana. Ta je bil neke vrste diktator in je ljubeznivo rekel, da me sploh ne pusti več iz Pakistana. No, pa je bilo tega nazadnje tudi že dovolj. V Indiji

sem osebno spoznal pokojnega premierja Nehruja. In tako bi lahko še nadaljeval z naštevanjem, saj me je moja služba — kot sem že rekel — sama vodila do tega, da sem kot predstavnik države ali univerze spoznaval ugledne in pomembne osebnosti.

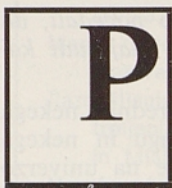
Po vsem tem bogatem in zanimivem življenju ste ohranili simpatično preprostost. Kako je to mogoče?

A tako? Tega pa še sam nisem vedel. Veste, jaz sem ponavadi vesele narave. To sem prejel od očeta, ki je doživel visoka leta prav zaradi svojega značaja. V Cerknem, kjer sem rojen, je bil znan šaljivec in so ga imeli vsi ljudje radi. To je pač v življenju najlažje: bodi z ljudmi! Kako je že dejal Sokrat? S čim več ljudmi znaš govoriti, toliko bolje zate in za druge.

Po vsem tem bi Vas ob koncu vprašali še nekaj. Zakaj je vredno biti in ostati Slovenec?

Veste, vse to pride od srca in od srca je tudi, da sem vedno najrajši med svojimi ljudmi, med Slovenci. Zato želim, da bi vsak občutil tako, da bi ostal dober Slovenec in spoštoval svoj jezik. Zakaj to je res bogastvo.

Tako nam govori človek, ki ima danes sedemdeset let in ki mu okoliščine cela desetletja niso dale možnosti za pogovarjanje v slovenščini. Tako se izraža mož, ki kljub svoji visoki stopnji svetovljanstva in resnične razgledanosti pojmuje zvestobo slovenstvu kot nekaj samoumevnega. S tem nam daje preprosto in dragoceno lekcijo: Slovenec lahko ostane Slovenec kljub vsem težavam in kljub vsem bleščečim mikom sveta. Zadostuje samo eno: BITI MOŽ.

pesmi

Pesmi

Maričke Šušteršič

Pričakovanje

Se vrneš,
spršaš dnevni zaviti v kopreno.
Pričakovanje z utrujeno naglico večnih popotnikov
išče sled večernih akordov.
Ne odgovarjajo hiše in ceste bledikaste v jutrih,
ko trudna omašnejo v mrzlo bedenje.

Potem,
ko se misli razprejo v besede
sence razmaknejo plašče,
slepeča črepinja na dnu podzavesti —
nemir
nenadoma vstane.
Iz nič
blodečega v praznem
se vzpne silhueta,
v krhkosti neotipljiva.

In že se zaveš
kako dragocena je ta minuta
v zmedi trenutkov
— tvoja vrnitev —.

Otroštvo

Onstran meje sedanjosti seže spomin,
spomin na otroštvo.
Neizbrisen in nedosegljiv
mislim in čustvom —
zrcalna podoba nas samih,
ujetih na krožnico časa.

Otroštvo!
Niso neznane poti do tja.
Spoznanje je le spremenilo obraze
in dušo.
Včasih,
morda za trenutek se vračamo;
iščemo pozabljeno srečo,
brezskrbnost
in upanje odrešujoče.

Na koncu ostajamo sami.
Ribiči s hrepenenjem po školjki
na dnu oceana.
Vendar jo najdemo.
Ne v globinah.
Morje naplavlja pojoč na sipino
vse izgubljene trenutke otroštva
in večnost odzvanja.

Nezavedno pritavamo tja,
ko srca so prosta,
ko duša spozna svetlobo
plaho sijočo med peskom.
In končno jo najde?

Ure in dnevi
drseči po vedno enakih stopinjah,
predahih med tekom za večno bilanco življenja.

novela

N

MILENA MERLAK

Marija in otrok

Druga nagrada na natečaju Mladike

Hiše v naši vasi so bile razkropljene daleč naokrog. Tičale so same zase ob potokih z bistro šumečo vodo, ob temnih robovih smrekovih gozdov in čepele na strmih bregovih. Le na najvišjem vrhu se je zbralo nekaj kmetij, a bilo jih je manj kot vseh prstov na obeh rokah. Vas ni imela niti cerkve niti podružnice, čeprav smo vaščani sebi in drugim radi zatrjevali, da je večja kot Dunaj. V najbližji, mnogo večji vasi, ki je imela dve veliki cerkvi in dve podružnici, so nas gledali pri nedeljski maši izpod klobuka, kot potomce smolarjev in oglarjev.

To se nam je zdelo za malo, saj smo morali prehoditi pet kilometrov ali več slabe poti, preden smo prišli do cerkve. Toda preveč nam ni bilo, šest dni v tednu smo vsak na svoji samotni kmetiji težko pričakovali nedeljo in se veselili vsakega praznika, kadarkoli se je rdeče zasvetil na koledarju. Verjeli smo, da je v veliki sosednji vasi bolj zanimivo in lažje življenje. Kot otrok bi raje vsak dan šla tja in si ogledovala visoke hiše in trgovine z izložbami.

V naši vasi smo imeli eno samo res ime nitno in novo poslopje, belo od ponosa, s svežo rdečo streho, pravo srce naše vasi. To je bila osnovna šola — enorazrednica.

Hodila sem ravno v prvi razred. Dva meseca je še manjkalo do konca šolskega leta. Ko sem neko jutro vstala zgodaj kot ponavadi, da se oblečem za šolo, saj je bilo od naše kmetije, ki je stala v dolini, do vrha griča dobre pol ure hodà, mi reče mama:

»Šole ni več. Ponoči je pogorela.«

Tako se je začela v naši vasi druga svetovna vojna.

Vaščanov sta se polastila strah in negotovost. Na poti od nedeljske maše so ženske tožile nad grešnim svetom, češ da je zato tako, ker ljudje nič več ne molijo. Stara Mlinarica, ki je bila na glasu kot posebno pobožna, je rekla: »Tu je maj, Marijin mesec. Do cerkve je vsak dan predaleč. Napravimo šmarnice pri velikem križu.«

Tako se je tudi zgodilo. Ves maj smo se vsi bližnji sosedje, zlasti ženske in otroci, zbirali pred velikim križem med dvema potoko-

ma. Vsak dan proti večeru je druga sosedja čitala lepe misli o Mariji. Prepevali smo:

Ti nebeške ključke imaš,
o Marija, kar Te prosimo, nam daš...

Deklice smo prinašale h križu sveže cvetlice, narcise z vrta, ali zvončke s travnikov in vresje iz gozda. Okoli in okoli je šumela voda, nekoliko vstran ob bregu se je vrtelo veliko leseno, z mahom poraslo mlinsko kolo. Marija in narava in človek smo bili pred Križanim povezani v preprostem spevu in molitvi.

Medtem se je vojna vedno bolj razplamtevala. Nam pa se je zdelo, da smo postali boljši, močnejši, na vse pripravljeni, saj je bila z nami Marija, ki je imela nebeške ključke. Sprijaznili smo se z mislijo, da naše lepe šole ni več.

Bombniki so začeli grozljivo preletavati našo dolino, temne slutnje so se množile. Nekega večera sta si po šmarnicah skočili v lase dve sosedi in se začeli divje zmerjati. Kot šestletni otrok sem razumela le, da ena izmed obeh nekoga doma skriva in da ji druga grozi, da bo šla to v veliko vas povedat. Njuno sovraštvo me je grozno prestrašilo, zdelo se mi je, da naenkrat vem, kaj je smrtni greh. Bala sem se, kaj bo rekla Marija, ker sta se prepirali pod križem.

Ob nedeljah popoldne mi je delal družbo sosedov Pavel, ki je bil mojih let. Rada sem se igrala z njim, ker se je znal izmišljevati različne zgodbe. Najbolj me je presenetil, ko mi je neke poletne nedelje rekel, da se mu je prikazala Marija. Sveto sem mu verjela. Saj sem že vedela za deklico Bernardko. Kaj bi dala, da bi lahko tudi jaz videla Marijo. Ko mi je Pavel še rekel, da se bo Marija zagotovo tudi meni prikazala, sem bila vse naslednje tedne močno vznemirjena od strahu in svojevrstnega pričakovanja. Iz zelenih vejic, ki sem jih zatikala v zemljo, sem gradila oltarčke; križ, ki sem ga sama naredila iz dveh lesovih palic, sem postavila v sredino. Po oltarčku sem razpostavila podobice, ki mi jih je dal župnik pri verouku. Željno sem čakala, kaj se bo zgodilo in kdaj. Neke nedelje je Pavel prinesel s seboj dve beli okrogli tableti. Eno je dal sebi v usta, drugo

pa meni in mi rekel: »Če jo boš pojedla, se ti bo Marija zagotovo prikazala in te odpeljala na zlatem stolu v nebesa!« Použila sem tableto.

Toda Marija se mi vse poletje ni prikazala.

Čeprav sem nosila mami drva iz drvarnice ali peteršilj z vrta, hodila po jajca v kurja gnezda na kozolcu. Celo krave sem brez godrnjanja gnala na pašo, samo da bi Marija videla, kako sem pridna.

Kasneje sem zvedela, da je Pavel tisti dve tableti ukradel doma stricu, ki je imel rano na želodcu.

Nekega večera je prišel oče domov zelo razburjen. Nekdo je z velikega križa, pri katerem smo brali šmarnice, snel kip Križanega in ga razbil.

»Nekaj je treba narediti,« je rekel oče. »Če ne, pride božja kazen nad vse!«

Vsi domači smo mu pritrdili.

Toda kaj je treba narediti, se je spomnil samo oče.

Drugo jutro sem smela spremljati očeta, ko je vzel iz zgornje hiše star precej velik križ, na katerem je bil Križani še dobro ohranjen, in ga nesel na razpotje. Obesil ga je na prazni, nadnaravno veliki leseni križ, jaz pa sem položila v posodo, ki je stala pod njim, šopek kresnic.

Ko sva šla z očetom skupaj domov, sem ga vprašala: »Ata, zakaj se Marija ne prikaže več?«

»Gotovo je žalostna,« mi je odgovoril oče. »Saj ljudje njenega sina niti na križu ne pustijo več na miru.«

»Vem,« sem mu odgovorila. »Smo se učili pri verouku.«

Tiho sva šla domov, za najinim hrbtom se je v daljavi od časa do časa oglasilo prasketanje strojnic.

intervju

DEŽELA V KRIŽNEM OGNJU VPRAŠANJ O SLOVENSKI PRISOTNOSTI

(Intervju z dr. Dragotom Štoko)

Deželni svetovavec dr. DRAGO ŠTOKA danes ni neznan človek v Trstu in v deželi sploh. Čeprav skromen, je vendar tako rekoč povsod navzoč, ko gre za naše narodne zadeve, pa naj bo to seveda v deželni zbornici, ali pa tam, kjer je naša najvišja slovenska kulturna prireditelj, pri ljudski narodni igri, ali ko nastopa ansambel ali ansambli, naj bo predavanje o naših aktualnih problemih, ali razprava o naših narodnih zadevah. Na mestu je, ko je govora o razlaščenju ali o rezervatih, pa spet ko gre za Beneške Slovence ali naše rojake v Kanalski dolini, je na ljudskih praznikih na vasi in na športnih prireditvah in občinih zborih, je v uredništvu naše revije in je v gledališču v Kulturnem domu. Je v Švici, če

so tam naši rojaki in je na Koroškem, ko gre za povezavo s sorodnimi narodnimi problemi. Tako upravičeno lahko rečemo: Kje sploh ni bilo dr. Štoko v teh petih letih? Je na govorniškem odru in na televizijskem zaslonu in govori kljub godrnjanju in odklanjanju v svojem materinem jeziku po italijanski televiziji — prvi, ki si je to upal in uspel.

Ko želimo dr. Dragotu Štoki ponovno izvolitev in v novi dobi mnogo osebnega zadoščenja, bi ob koncu prvega tako izrazitega vstopa v javno življenje, želeli nekaj njegovih vtisov: vtisov, ki jih ima mlad človek, ko je v trenutku vržen pred tako velike odgovornosti, kot je bil on.

Ste čutili, gospod doktor, v tej petletni mandatni dobi neko zaledje, slovensko zaledje, ko ste neštetokrat nastopili v deželnem zboru in tako odločno zahtevali pravičnejša deželna merila tudi za Slovence?

Stalno sem čutil ob sebi deset tisoč sorojakov z Goriškega in Tržaškega, ki so se ob zadnjih deželnih volitvah leta 1968 zgrnili okrog starodavnega simbola lipe ter edinega slovenskega napisa na glasovnici. Čutil sem trdno skupnost pravzaprav vseh zamejskih Slovencev, torej tudi tistih, ki niso glasovali za slovensko listo, saj je v teh petih letih deželnega sveta šlo za probleme vsakega našega kmetovalca, vsakega našega delavca, vsakega našega učitelja in profesorja, slovenskega obrtnika in trgovca. Skratka: šlo je za važna vprašanja vseh Slovencev, zato smo si bili blizu tako, kot se pripadnikom nekega naroda spodobi biti blizu, ko gre za rešitev važnih vprašanj. Za to trdno povezanost, ki je iz nas ustvarila pravzaprav en sam slovenski tabor, gre zahvala vsakemu slovenskemu rojaku posebej.

Če danes trezno presoimate svoje nastope in tako jih, upamo, presojuje vsi Slovenci v deželi, ste s svojimi intervencijami uspeli premalokrat v primeri s tolikim trudom in prizadevnostjo. Vam je za vse to delo danes žal?

Kljub vsemu delu, imam vtis, da bi se dalo opraviti še mnogo dela. Ko bi v deželnem svetu sedela vsaj dva svetovalca Slovenske skupnosti, bi si delo razdelila: eden recimo delo na kmetijskem in socialnem področju, drugi delo na narodnostnem polju. Vendar pa je človek le zadovoljen, ko vidi, da se je marsikaj zganilo, da ni več tistega ozračja, kot je bilo še pred kratkim. Ali ni zanimivo, da so morali na zasedanjih deželnega sveta (dejansko skoro vsak dan) govoriti ali vsaj poslušati o slovenskih problemih tudi tisti, ki nas sicer taje. Že to, da je deželni zbor toliko govoril o nas; že to je neizpodbiten dokaz, da smo tu. Zato ima seveda nemajhne zasluge prav Slovenska skupnost. V nekaterih konkretnih in načelnih zadevah smo pa le uspeli.

V svojih nastopih ste se tedaj dotaknili v vsakem trenutku aktualnega problema. Teh problemov je bilo zelo veliko. Kateri se vam zdi danes najpomembnejši?

Morda zakon, da smo v deželnih zakonih končno imenovani Slovenci. Ustava iz leta 1948 nas ni imenovala, posebni statut dežele, ki ga je parlament odobril leta 1963, tudi ne. Do leta 1970 smo bili v deželnih zakonih Slovenci označeni kot »nosilci posebnih interesov«, kot bi bili sužnji v kaki kolonialistični državi. Z nemajhnim trudom smo uspeli in zapisali v strani deželne zakonodaje besedo »slovenski«! V tem našem boju v deželnem svetu smo

sledili klicu naših kmečkih puntarjev, ki so pred stoletji šli s slovensko pesmijo nad graščake; sledili smo klicu vseh, ki so s slovensko pesmijo in besedo šli v boj proti fašizmu.

Ko ste si upali nastopiti na italijanski televiziji v slovenskem jeziku prvič, in ste uspeli, ste imeli tudi vi vtis, da je bil premagan izreden predsodek mnogih sodržavljanov italijanskega jezika?

Bojim se, da ne in pri tem seveda ne mislim na skrajno desnico, katerih predsodki so nam pre-dobro znani. Gre za državljane, ki so pristaši tudi demokratičnih in odprtih italijanskih strank. Še vedno premnoge slovenski jezik šokira, takorekoč nekje jezi in žuli! Še bo treba truda, da bo vsak italijanski državljan v deželi imel naš slovenski jezik za enakopravnega svojemu!

Ko se vam zahvaljujemo za Vašo intervencijo zaradi skrčenih denarnih prispevkov za slovensko radijsko postajo Trst A, se istočasno zavedamo, da se je do zdaj za vami edino poslanec Škrk za to pozanimal, čeprav vabijo tudi druge stranke Slovence, naj glasujejo pri volitvah zanje. Ali mislite, da jih naša postaja ne zanima, ali zaradi vsedržavnega značaja italijanskih strank tega ne morejo narediti?

Vprašanje okrnitev radijskih programov slovenske radijske postaje je zelo huda stvar. Vsi vemo, kako je do ustanovitve slovenske radijske postaje prišlo, vsi vemo, da je šla skozi različna zgodovinska obdobja, pa se niso njeni programi nikdar manjšali — nasprotno iz dneva v dan so bili bogatejši. Razumemo, da je danes vodstvo RAI v finančnih težavah, vendar postavljati našo postajo na isto raven kot recimo neapeljsko postajo — ne gre! Naša radijska postaja ima poseben status, to je razvidno že iz posebnih oddaj, ki jih druge postaje v Italiji nimajo, kot npr. oddaja Glasba po željah itd. Po uspehu teh oddaj je razvidno, da je tržaška slovenska radijska postaja ljudska v polnem pomenu besede.

V nobenem primeru torej, zaradi zgodovinskih in drugih obeležij, zaradi posebnega poslanstva in dolžnosti, ne bi smele oddaje trpeti zaradi pomanjkanja sredstev. Mnenja sem zato, da bi bilo treba preveriti, ali so bile v istem merilu skrčene tudi oddaje v nemškem jeziku (na južnem Tirolskem): če se je to zgodilo, potem bi morala slovenska in nemška narodnostna zastopstva napraviti določene korake v zaščito svojih radijskih oddaj.

Če pa so bile skrčene samo oddaje v slovenskem jeziku, to je pri nas, potem je nujen priziv na mešano italijansko-jugoslovansko komisijo.

Ko smo hodili nekoč v Benečijo do pokojnega monsijnorja Trinka ali kasneje na njegov grob, smo navadno kmalu tam v bližini Matajurja dobili oseb-

no stražo, češ da je »ob meji nevarno« hoditi. Zdaj so prišli v skupno deželo z nami tudi Beneški Slovenci in vi ste nešteto krat v deželni zbornici govorili o njih in ste jih obiskali. Imamo vtis, da je tudi tu padlo nekaj zelo velikih in čudnih predsodkov. Kaj se Vam zdi? Je tu že delo končano?

Benečija je stopila na stezo, ki jo bo sčasoma peljala na isto pot reševanja narodnostnih vprašanj, po katerih hodijo tržaški in goriški Slovenci. V Benečiji se je nekaj prebudilo, seveda tudi po naši zaslugi, saj smo prihajali v deželnem svetu stalno na dan s problematiko beneških Slovencev, tako narodnostno kot socialno. Če bodo beneški Slovenci enotni in bodo pustili pri miru strankarske interese raznih vsedržavnih strank in se posvetili le svojim narodnostnim, kulturnim in socialnim problemom, bo večinski narod prej ali slej prisiljen vzeti v globok pretres vsa njih odprta vprašanja.

Kaj pa Kanalska dolina, vasi kot so Ukve, Žabnice, Ovčja vas, pa Trbiž in Rajbel?

Kanalska dolina je nekje na boljšem od Benečije, vsaj v socialnem smislu. V narodnostnem pa so problemi skoro isti: če bi imeli tako v Benečiji kot v Kanalski dolini slovensko šolo, bi bilo vse drugače. Nezaslišano je, da se nekemu narodu še danes v dvajsetem stoletju, ki je vendar vsakemu narodu odprlo pot v bodočnost, odreka osnovna pravica poučevanja v materinem jeziku. Naš boj mora iti za odprtje slovenskih šol v teh krajih. V tem smislu bi bil dobrodošel uradni pritisk tudi SFRJ, saj ta omogoča pouk v materinem jeziku dejansko vsaki zakotni vasi v Istri, kjer žive prebivavci italijanskega jezika.

Pravzaprav je bilo že v teh vprašanjih mnogo tega, kar sem Vas mislil vprašati na koncu: Če boste ponovno izvoljeni (in o tem ne dvomimo), katerih problemov se boste najprej lotili kot predstavnik Slovencev v deželnem zboru?

Vztrajno, konstruktivno se bom lotil vprašanj, ki jih je mogoče rešiti že na podlagi deželnega statuta. Tu bo na prvem mestu seveda uporaba slovenščine (npr. v bodočih svetih gorskih skupnosti, kjer so se stranke deželnega odbora izrekle proti uporabi slovenščine). Lahko bi naštel vsa vprašanja, katerih se bo treba lotiti, vendar bi bil seznam predolg. Kot smo bili v teh letih, tako bomo tudi vnaprej konstruktivni v svojih predlogih, ne bomo si pustili od nikogar vzeti pravice do priznanja, če bo deželni zakon dober, kakor tudi ostrega napada, ko bo deželni zakon slab. V tej svobodi moramo še bolj na samostojno pot reševanja vseh naših še nerešenih vprašanj. Ker se zavedamo, da nam je naš zamejski človek ob strani v tem boju, bomo v tem še bolj jasni, odločni in svobodni.

Razgovor zapisal Jože Peterlin

Obnovljeni in prenovljeni društveni prostori Slovenske prosvete v Trstu

V soboto, 26. maja je odprla Slovenska prosveta v Trstu svoje preurejene in urejene prostore. Ta dogodek je bil povezan z zaključkom letošnje prosvetne sezone. Večer je bil slovesen in lep. Svečanosti se je udeležil prefekt Pino, ki je zastopal vladnega komisarja, jugoslovanski generalni konzul Boris Trampuž; predstavnik Zveze kulturnoprosvetnih organizacij Slovenije, Martin Zakonjšek, glavni ravnatelj tržaškega sedeža RAI, ing. Guido Candussi, škofov vikar, dr. Lojze Škerl, deželni svetovalec, dr. Drago Štoka, tržaški občinski odbornik, dr. Rafko Dolhar, ki je zastopal tržaškega župana, pokrajinski odbornik, ing. Milan Sosič, goriški mestni odbornik dr. Damjan Paulin, predsednik goriške ZSKP, dr. Kazimir Humar, predsednik SLG iz Gorice, dr. Andrej Bratuž, s telegrami sta čestitala in opravičila svojo odsotnost deželni odbornik Nereo Stopper in Bruno Giust, med gosti so bili ugledni kulturniki kot pisatelj Alojz Rebula, pesnik Vinko Beličič, skladatelj Ubald Vrabec, pesnica Ljubka Šorlijeva, pesnik Marko Kravos in še mnogo kulturnih delavcev. Tudi skoro vsi predstavniki slovenskega tiska so se odzvali vabilu.

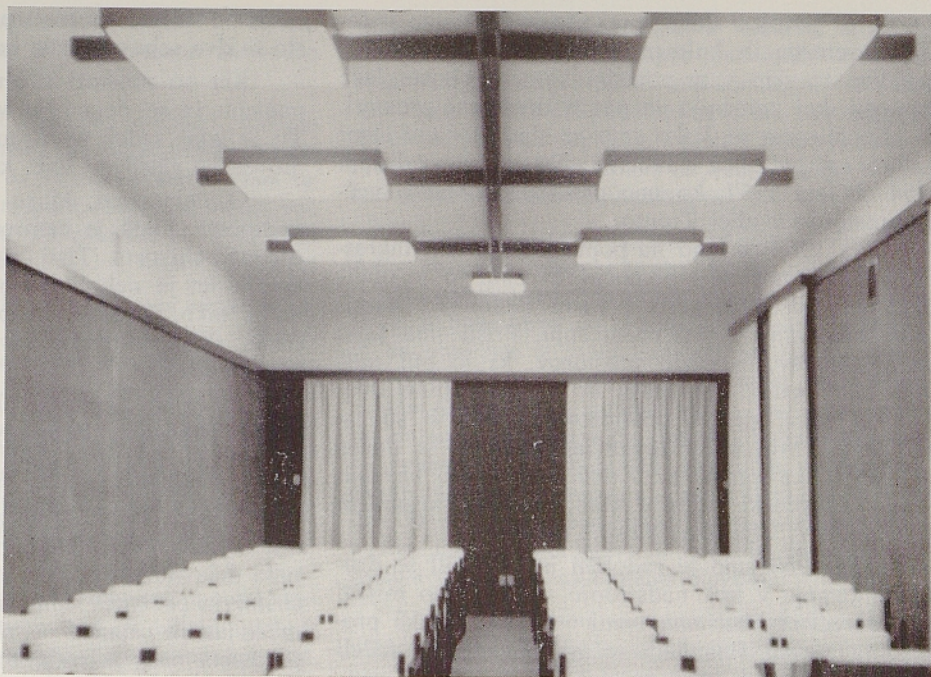
Udeleženci so bili povabljeni v veliko dvorano, ki je tako doživela svoj krst. Na oder so stopili »Fantje izpod Grmade« in so pod vodstvom Ivota Kralja pripravili lep koncert slovenskih pesmi. Po prvi pesmi je stopil na oder predsednik Slovenske prosvete, Marij Maver, ki je pozdravil ugledne goste in prijatelje ter kratko razložil namen proslave. Po končanem programu je predsednik povabil vse na družabno srečanje in skromno zakusko. Srečanje je bilo toplo in prisrčno ter se je zavleklo pozno v noč.

V svojem govoru je predsednik Marij Maver takole označil namen srečanja:

Kot ste lahko razvideli iz vabila, smo to kratko svečanost in prijateljsko srečanje pripravili ob sklepu letošnje prosvetne sezone — če je o kakem sklepu sploh upravičeno govoriti, saj smo prav zdaj v pripravah za naš letošnji tabor na Repentabru, ki bo že 25. po vojni. Tudi ta okrogla številka je namreč vzrok, da smo se danes zbrali v teh prostorih. Predvsem pa — in to ste lahko že sami videli, posebno tisti, ki niste prvič tukaj —, je to srečanje ob priložnosti sklepa obnovitvenih del na našem sedežu.

Pogled v veliko dvorano
SP od sprednje strani,
kjer je oder

Za tiste, ki ne poznajo zgodovine naše organizacije, naj na kratko navedem samo nekaj dejstev.

Začetki našega prosvetnega dela segajo v prva poveljna leta. Takrat smo na ruševinah in ranah, ki nam jih je zadal fašizem, začeli slovenski katoličani misliti in delati, da bi slovenski živelj v deželi osvestili in mu ponovno vlili tistega poguma in moči, ki mu jih je izpila druga svetovna vojna in že prej omenjena črna doba fašističnega totalitarizma.

Začeli smo skromno, brez sredstev in brez prostorov. Vse, kar se je takrat porajalo — zaradi razmer in napetosti, ki so v tistih prvih poveljnih letih prevladovali pri nas na Primorskem —, smo

naredili iz čistega in nesebičnega idealizma. Marsikdaj smo morali kaj pripraviti tudi pod milim nebom, ker nismo imeli primernih prostorov. V večini primerov pa so nam pomagali župniki, ki so spet — kot v dobi teptane slovenske besede — pomagali slovenski stvari in odpirali svoja župnišča za slovenske večere. Te so bili prvi slovenski večeri pri nas po vojni.

V tej dobi so se iz ljubezni do slovenstva spet porajale tudi slovenske šole, dobili smo slovensko radijsko postajo, delovati je začelo Slovensko gledališče in delovati so začela še druga nam sorodna društva in organizacije.

ŠTEVILNE PRIREDITVE

V bližajočem se koncu sezone se je zvrstilo po naših krožkih in društvih lepo število prireditev, manjših, pa tudi večjih. Da omenimo le

PRAZNIK ČEŠENJ V MAČKOVLJAH
ki je dobil značaj pravega slavlja v tem delu Tržaške. Poleg tega moramo omeniti

OBLETNICE NAŠIH DOMOV,
ki so bile v Rojanu, v Borštu, v pripravi za Jernejevo pa je obletnica Finžgarjevega doma; spomnimo dalje na MATERINSKI DAN v Baragovem domu v Ricmanjih in še in še. Predvsem pa ne smemo pozabiti na

3. ZAMEJSKI FESTIVAL SLOVENSKE LAHKE GLASBE V ŠTEVERJANU,
ki je že dobil mednarodni značaj. Vse te prireditve

so zelo pomembne in jim bomo posvetili v prihodnji številki revije več pozornosti.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE IZ LJUBLJANE

Po posredovanju Slovenske prosvete je lutkovno gledališče »Jože Pengov« iz Ljubljane tri dni gostovalo na Tržaškem in sicer v petek, soboto in nedeljo, 11., 12. in 13. maja. Gostovanje je bilo zelo dobro izrabljeno, saj so bile predstave v desetih različnih krajih. Pravljica »Tobija« je razveselila otroke in odrasle. »Tobija«, pes jazbečar je nezadovoljen s svojo postavo. Zdi se mu, da ga vse živali zaničujejo. Ko pa ima na izbiro, da bi postal drugačen, se ne more odločiti: noče biti slon, ne žirafa, ne štokrlja, ne zajec, ne tiger, ne povodni konj. Končno je zadovoljen sam s seboj. Ob predstavah so uživali naši najmlajši, pa tudi odrasli.

V to povojno dobo torej segajo korenine našega prosvetnega in kulturnega dela.

Vse to sem vam povedal zato, da boste lažje razumeli, kaj pomenijo za nas ti društveni prostori.

Spominjam se, kako smo se shajali v eni sami majhni sobi v ulici Valdirivo. To je bilo od leta 1954 do leta 1957, ko smo prišli do nekoliko večjih prostorov v ulici Trento.

Leta 1962 pa smo na pobudo nekaterih takratnih naših članov in s pomočjo, ki nam jo je nudil takratni predsednik gospod Josip Podobnik, kupili prvo stanovanje v tem nadstropju. Prišli smo tako končno do svojih prvih prostorov, ki so bili tudi naša last: podrli smo stene in dobili majhno dvorano in nekaj drugih prostorov, v katerih so takrat dobile svoj sedež organizacije, ki so še danes tu: Slovenska prosveta, Zveza cerkvenih pevskih zborov, Slovenski kulturni klub, Društvo slovenskih izobražencev, Mladika, Most . . .

Leta 1969 smo se zadolžili in dokupili še drugo stanovanje v tem nadstropju. Začeli smo misliti na preureditev obeh stanovanj v prave klubske prostore, a zaradi finančnih težav smo z deli začeli šele lani.

Načrte za preureditev nam je napravil geometer Atilij Kralj. Dela pa so izvedla podjetja: zidarska — Andolšek, ogrevanje — Čuk, pleskanje — Kralj, mizarska — Koršič, elektriko — Metlika, druga dela pa še podjetja Italplast, Lazzari in nekatera druga. Vsem tem gre naša zahvala, ker so dela opravili zares vestno in z okusom.

Vsa dela so nas stala skupno 12 milijonov lir. Če k temu prištejemo še stroške za nakup obeh stanovanj, vidimo, da nas je sedež tak kot ga vidite danes, stal okoli 25 milijonov lir.

Hvala Bogu, smo večino teh stroškov že plačali. Zadnje dolgove smo sicer krili s posojilom openske Hranilnice in posojilnice, a upamo, da bomo to čimprej izplačali.

Danes so ti prostori taki kot jih vidite. Na desno, če pridete od zunaj po stopnicah, je urad, na levo vhod v prave društvene prostore z barom in dvema dvoranama: v veliki dvorani je prostora

za 100-150 ljudi, v mali pa za okoli 50 ljudi. Zadaj sta še dve sobi za razne namene.

Ker so prostori v centru, odgovarjajo svojemu namenu in se dejavnost v njih iz leta v leto veča. Tu je zdaj sedež na primer tudi novo-ustanovljene Slovenske glasbene šole, ki deluje v naših domovih.

O dejavnosti, ki se tu razvija, ne bi govoril nadrobno. Le-tà je namreč odvisna tudi od finančnih zmogljivosti. Tisti pionirski duh iz prvih povojnih let je nekoliko uplahnil, in je morda prav, da je tako, če se hočemo otresti nekakega diletantizma, saj je tudi občinstvo danes vse bolj zahtevno in razvajeno.

Za tako dejavnost kot je naša so potrebna znatna sredstva. Potrebovali bi vsaj eno plačano pisarniško moč. Že sami živi stroški za razne prireditve, predavanja, za tisk in podobno so danes tako visoki, da bi jih ne zmogli brez podpor iz javnih sredstev. Zato moram tu poudariti, da bi bila naša dejavnost okrnjena in da bi na kako njeno razširitev in poživitev sploh ne mogli računati brez pomoči javnih ustanov — zlasti dežele. Zato gre s tega mesta naša zahvala tudi oblastem, ki imajo razumevanje za naše prosvetno, kulturno in narodno-osveščevalno delo.

Slovenska prosveta ne razvija svoje delavnosti samo v središču mesta, kjer delujeta predvsem Društvo slovenskih izobražencev in Slovenski kulturni klub, ampak skuša pomagati in povezati tudi delo župnijskih krožkov in domov v periferiji. Upamo, da bomo zdaj, ko smo se rešili tega problema — problema prostorov — lahko posvetili vso skrb ravno pospeševanju prosvetne in kulturne dejavnosti povsod tam, do koder sega naš vpliv in naša beseda.

Upam, da sem vas tako vsaj malo seznanil s Slovensko prosveto, z njenim delom in težavami. Upam tudi, da se boste tisti, ki ste danes morda prvič v teh prostorih, vanje še povrnili, in da se boste v njih počutili kot doma.

Zdaj bodo Fantje izpod Grmade zapeli še nekaj pesmi, potem vas pa vabim na kratko družabno srečanje.

družbeni problemi

JANKO IN METKA

Slovensko gledališče v Trstu je vsako leto uvrščalo v svoj program vsaj eno mladinsko igro. Letos pa je prišlo do sistematične tedenske otroške predstave. Za to gre naši osrednji gledališki ustanovi vsa čast; njen pri-

spevek k estetskemu kultiviranju mladega bitja je izrednega pomena.

Vendar... Janko in Metka, Trnjulčica, Snegulčica, Rdeča kapica..., so pravljice z določeno vsebino, kjer je beločrna tehnika razvita do skrajnosti; to so klasične pravljice, so univerzalne, zato je zelo tvegano zavzeti določeno kritično stališče do le-teh; so pač del naše kulture, naše vzgoje, naše osebnosti. Da, tudi naše osebnosti, kar pa pomeni, da se imamo zahvaliti tem in podobnim pravljicam, če v nas tiči tesnoba, strah, bojazen, črno-belo gledanje ipd.

Ne bi rad, da bi me napačno razumeli: ne mislim in niti ne trdim, da je človekova tesnoba v celoti pogojevana po podobnih pravljicah, pač pa mislim, da take in podobne pravljice pripomorejo k izoblikovanju tako imeno-

vane kulture, vzgoje, miselnosti, ki je splošna predvsem zapadnemu kulturnemu svetu in kjer vseskozi zasledimo določen občutek krivde!

»Volk, bau-bau, mačeha (hudobna mačeha), čarovnica... te in podobne figure mora naš otrok izredno zgodaj vsrkati vase, lahko bi rekli, da jih mora vtelesiti vase, tako da tvorijo bistveni del njegove osebnosti. Nikoli več se jih ne bo mogel otresti! Ni zdravila, ki bi ga rešil tesnobe, ki so mu jo povzročile zgoraj omenjene figure!

Zgodovinsko gledano je bila mogoče taka ustrahovalna, črno-bela vzgoja potrebna; danes pa je toliko elementov in momentov v človekovem življenju, ko vsrkava vase strah, bojazen, samoto, ali »volkove, bau-baue, čaravnice, mačeha, velikane...«, da ne vidimo razloga, zakaj bi morali zato skrbeti pri naši vzgoji. Tega se tudi zavedajo moderni pravljicarji, ki popolnoma opuščajo stare sheme; in res v novih, modernih pravljicah ne srečujemo strahov in se nam tudi ni treba spoprijemati z zmaji z devetimi glavami!

Tu se ne mislim spuščati v strokovnost pravljic, ker to spada v pisateljevo svobodo. Pač pa bi rad poudaril problem človekovega osvobajanja v zvezi (pa tudi ne) s pravljicami, saj je bil to poglavitni razlog, da sem se lotil tega vprašanja. Vzgoja mora biti osvobajanje človeka, drugače ni in ne more biti vzgoja! Mislim, da smo si vsaj v tem vsi edini. Kako pa naj osvobajamo člo-

veka, če mu istočasno »iniciramo« tesnobo, strah, bojazen... Saj ravno te človekove psihološke komponente preprečujejo svobodni polet naše domišljije, naših dejanj, naše volje in tako onemogočajo svobodno rast naše osebnosti. Ustrahovalna vzgoja je v svojem bistvu hudobna mačeha, volk, ki preži za grmom na Rdečo kapico! S to analizo bi lahko nadaljevali v nedogled!

Totalitarni sistemi skušajo vzbuditi v človeku občutke tesnobe, bojazni, strahu, ki so po svoji naravi izredno podobni onim občutkom tesnobe, bojazni, strahu, ki jih doživlja otrok ob poslušanju ali gledanju prizorov, ki se pojavljajo v naših klasičnih pravljicah. Jasno, da so ideologija, stvarnost, čas in še toliko drugi elementi različni, predvsem je različen konec, kjer v pravljici pride do sprostitev: tesnobe, strahu, bojazni; tako pride do osvobajanja mladega bitja. Gorje, če do tega ne bi prišlo! In vendar obstajajo v mladem bitju določene usedline, ki so tako zakoreninjene, da se prenašajo iz roda v rod, kakor izvorni greh. Mogoče je prav zaradi teh usedlin tako težko osvobajanje človeka.

Z vsem tem nisem nameraval kritizirati našega Gledališča, ki tako skrbno izpolnjuje svoje poslanstvo, hotel sem le opozoriti na določen pojav, ki je tako vsakdanji v naši družinski in družbeni vzgoji, da o njem ne premišljujemo, ker je sam po sebi jasen!

Danilo Sedmak

TO FRANCIJI NI V ČAST

Kaže, da je Pariz postal Meka arabskih vladarjev. Ne privlačuje jih sveti črni kamen, ampak francosko orožje. Spominjamo se še, kako so bili Francozi prodali »Mirage« Izraelu, a mu jih potem niso izročili, dasi so bili plačani s pristinim cvenkom. No, smo takrat mislili, Francozi imajo še nekaj vesti, ker nočejo prilivati olja k požaru na Bližnjem Vzhodu. Kako smo se motili. Kmalu potem so namreč prodali za lepe denarce ista ali druga podobna letala libijskemu predsedniku Gedafiju, ki zelo rad rožlja z orožjem in se požvižga na pogoj, da teh letal ne sme izročiti Egiptu ali kakšni drugi državi. Zdaj pa je bil na vrsti saudski kralj Fejsal. V Parizu so ga sprejeli nadvse slovesno, kot se spodobi za monarha, ki dobiva na kupe denarja za petrolej. Zato v Parizu med njegovim obiskom niso gledali na izdatke, kakor ne gleda na izdatke trgovec, ko lovi v mreže bogatega klienta. Fejsal je v Parizu obravnaval »pereča mednarodnopolitična vprašanja«. Glavni namen njegovega obiska pa je bil drugačen: nakup velike količine modernega orožja. Kupil je dvajset do trideset letal vrste »Mirage«, vojno ladjo za spuščanje raket, stotine protiletalskih raket, večje število helikopterjev in še drugo orožje. Vse naj mu lepo zapekatirajo in odpošljejo. Podoben paket bo dobil iz Velike Britanije, kjer je kupil orožja za 380 milijard lir.

Zdi se, da se Fejsal obrača na francoski supermarket orožja zaradi naraščajoče napetosti med svojo državo in

Iranom. Trgovci z orožjem pravijo, da zato skuša upravičeno posodobiti svojo vojsko. To bi moralo vznemiriti iranskega kralja, toda zdi se, da je njegovo veličanstvo mirno in brez strahu. Dobro ve, da je francoski supermarket za orožje odprt tudi zanj in da sprejema kupce podnevi in ponoči, če le dobro plačajo. In Iran ima prav tako petrolej kakor saudska Arabija.

Francoski trgovci z orožjem lahko prilepijo na svoje smrtonosne izdelke etiketo: »Dobavitelji kraljevskih dvorov in petičnih držav«. Z zaupanjem lahko gledajo v bodočnost. Čeprav papež in drugi pacifisti rotijo svet, naj bo miren, napetost ne popušča. Vedno nastane kje kakšen nov spor, stari pa tudi ne zarjavijo. Kupcev torej ne zmanjka. Njihova zadeva je, če se potem tepejo s francoskim orožjem. Zadovoljivo si mane roke tudi pariška vlada, ta veliki senzal na borzi za orožje. Veseli se, ker se iz Bližnjega Vzhoda vali nazaj reka denarja, ki ga Francozi plačujejo za nafto. Če bo na Bližnjem Vzhodu kdaj počilo in bo tekla kri, bo Pariz že znal obžalovati ta »neljubi dogodek«. Pariška vlada namerava v kratkem predložiti zakon, ki bo dovoljeval zakonito odpravo plodu. Priznati moramo, da je Francija zaradi vsega tega res dosegla zavidanja vredno visoko mesto kot proizvajalka sredstev za ubijanje ljudi. In tako imamo novo potrdilo, da sta mošnja in politika slepi za moralna in človečanska načela.

xy

Konec letošnjega leta bo minilo pol tisočletja, kar so se kmetje na slovenskem Koroškem prvič povezali v kmečko zvezo; minilo je tudi 400 let, kar so se slovenski in hrvaški kmetje skupaj uprli. Komaj dober mesec pa mineva od tistega zgodovinskega dne, ko je pred 260 leti prikoralo po ulicah Gorice večtisočglava množica tolminskih kmetov, ki jih je sila razmer prignala v upor, ne le enega, temveč celo vrsto uporov po posameznih predelih naše dežele.

S posebnim poudarkom se spominjamo tolminskega punta iz leta 1713, ker je to najbolj naša, najbolj avtohtona in spomina vredna podoba starejše zgodovine.

Veliki tolminski punt iz leta 1713 je bil zadnji veliki kmečki punt na Slovenskem. Med slovenskimi kmečkimi upori zavzema posebno mesto, ker je bil prvi večji upor proti državnim bremenom in proti državnim organom, v razliko od prejšnjih gibanj, ki so bila naperjena predvsem proti fevdalni gospodi zaradi raznih dajatev in služnosti. Prav davki in način njihovega pobiranja so bili eden izmed glavnih vzrokov velikega tolminskega punta. Odkar se je od srede 17. st. v habsburški državi vse močnejše začel uveljavljati absolutistični način vladanja, se je poskusil cesar osvoboditi vpliva deželnih stanov, predvsem na finance.

Vlada je začela uvajati nove davke, jih dajati v zakup; leta 1698. je bilo za vse avstrijske dežele odrejeno plačevanje mestnega krajcarja, leta 1705 pa je bil uveden splošni davek na pijače. Ta nova finančna politika je prišla do veljave tudi na Tolminskem, kjer so bili kmetje že hudo vznemirjeni zaradi sporov s tolminskim glavarjem Coroninijem. Vpeljava davka pa je padla v čas hudih prirodnih nesreč, saj so si slabe letine in živinske kuge sledile zapovrstjo. Da bi se vsaj nekoliko nazorneje živeli v tisti čas in razmere, navajam nekaj citatov pisatelja Bevka iz romana Krvavi jezdeci, ki kažejo socialno stanje našega prebivalstva, posebno kmečkega, na Tolminskem:

»Na severni strani goriške dežele je v srednjem veku, ob zatonu 13. st., in slej, ležala velika pitana, molzna krava. Ta krava je bila Tolminska dežela. Ubogo ciko so rezali, drezali in bezali, da je mukala od bolečine... Ti gospodje niso mislili na boga, ampak na spitan teleta in na jančke, ki jih je moral tolminski kmet oddajati za desetino od živega blaga; na mastne pujske, ki so imeli za štiri prste špeha pod svojimi ščetinami; na putke, ki so imele še mehko mladostno meso; na okusen bovški sir, od katerega je bilo treba še posebej plačevati davek; na pšenico so mislili in na soržico in na oves, celo na med, na plemenito divjad zraslih gozdov in na vse posladke, ki so jih ljudje iztisnili iz prirode in iz svojega znoja. Najgorečnejše pa so mislili na denar«.

Iz takih socialnih razmer torej se je rodil odpor, ki je privedel v odkrito puntanje. Povod zanj je bil Bandel, davčni izterjevalec državnih davkov za Goriško, ki je verjetno dne 15. marca 1713 zaprl nekaj Tolmincev, ki so prišli v Gorico po kupčijskih poslih. Hotel je s tem prisiliti Tolmince k plačevanju davkov, s katerimi so bili v precejšnjem zaostanku. Dne 27. marca se je

MARIJA ČEŠČUT

V uporih se je kovala naša samozavest in neodvisnost

zbralo v Soikanu okrog 500 Tolmincev, že naslednji dan zgodaj zjutraj, v torek 28. marca 1713, pa se jih je zbralo pri cerkvi sv. Roka nad 2000, toda ko so prišli do Travnika, jih je bilo — tako poročajo arhivski viri — nad 6000. Porušijo Bandelovo hišo, ki je stala v današnji Garibaldijevi ulici, grejo pred deželno palačo, kjer se pogajajo s sodnikom Brunetijem in dosežejo izpustitev ujetih rojakov in oprostitev od novih davkov. Goriški podglavar grof Strasoldo in ostala gospoda pa zbeže na grad. Tolminci se počasi vrnejo domov, nekateri pa —

okrog 400 po številu — se usmerijo v Brda, natančneje v Števerjan, kjer porušijo hišo barona Taccoja in занesejo tako seme upora tudi tja.

Uporniška misel se je širila, saj so se Tolmincem v poznejših mesecih pridružili Kraševci, Brkinci, podložniki rihemberške graščine, štanjelskega in svetokriškega gospodstva. Arhivski viri poročajo, da je devinski grad napadlo 7000 kmetov in zahtevalo urbarje zemljiškega gospostva; pri tem je bilo nekaj kmetov ubitih. Tedaj je takratna gosposka občutila, da tokrat ne gre za manjši

in omejen upor in je reagirala na to tolminsko dejanje tako, da je poklicala vojaštvo v deželo, sestavila preiskovalno komisijo, ki je puntarje zasliševala, in leto kasneje, aprila 1714, 11 voditeljev upora obsodila na smrt. Na goriškem Travniku so jim odsekali glave ob navzočnosti županov vseh tolminskih krajev.

To je bil zaključek tragedije, ko so raztelesi uporniki viseli v opomin na vseh štirih glavnih smereh v mesto, kakor pravi A. Gradnik:

»Na štirih krajih in v štiri vetrove:
Brd, Krasa, Gôr, Vipave, za strahove
vsi obešene na črn drog
krvave glave, kosi rok in nog«.

Po končanem tolminskem uporu in izvršeni kazni pa se razmere na Tolminskem in drugod na Goriškem niso v ničemer spremenile; davki so še vedno pritiskali. Potrebna so bila desetletja, več kot celo stoletje, da se je stanje pri nas in v svetu toliko spremenilo, da je lahko kmet svobodneje zadihal.

To bi bil kratek oris dogodkov okrog tolminskega punta. Zakaj se spominjamo tolminskih puntarjev? Kaj nam danes po 260. letih njihovo sporočilo še pomeni? Na prvem mestu vidimo predvsem njihovo žrtev: tolminskih in ostalih goriških upornikov ni bilo strah žrtvovati svojega življenja za pravico in za ustvaritev človeka res vrednih življenjskih pogojev. Zgodovina ugotavlja, da jim ni šlo za to, da bi spreminjali državni ustroj, temveč je bil njihov punt samo socialnega značaja, kar nam je več kot dokaz njihovega človečanskega pojmovanja življenja, odnosov med ljudmi in navsezadnje tudi oblasti.

Ko je Pregelj, ta največji rapsod tolminskega uporništva pisal zadnje poglavje svojih Tlačanov, se mu je utrnila tudi naslednja tolminska balada:

»Pozno v noč sem pisal in se trudil s poslednjim poglavjem romana Tlačani. Pri delu sem popušil čez metro cigaret, zato sem spal slabo in sanjal motne sanje. Zdelo se mi je, da sem na Pečinah v hiši Andreja Laharnarja... Za orehovo mizo sem videl sedeti kmeta Andreja, ki sem ga poznal in ga vendar nisem videl dotlej, ki sem vedel o njem, da je umrl pred 200 leti, a je zdaj vendar kakor živ sedel za mizo in bral iz knjige, ki je ležala pred njim. Ko sem vstopil, je dvignil rahlo glavo, da sem videl njegovo lepo uporno obličje... samo oči je imel zaprte. Jaz pa bi bil za vse na svetu rad videl baš njegove oči: ali so obupane in žalostne, ali pa polne miru in nade. A ni jih odprl, le... s kazalcem je potrkal na knjigo in rekel zamolklo: »Berem o njih, ki so bili povabljeni, a so se izgovorili: prvi, da je kupil njivo, drugi, da je kupil vola, tretji, da si je ženo vzel. Vrag jih vzemi! Lepi bratje so to!« Obraz mu je prevlekla rdečiča nejevolje... Takrat je odprl oči... kaj sem videl!!! V grozi sem se prebudil. Pot me je oblival. Moj najmlajši otrok se je bil prebudil in je ihtel. Moj mali! Kadar boš 20 let star, ti povem, kaj sem videl v očeh tolminskega upornika Andreja Laharnarja, najinega deda, ki je umrl pod mečem na Travniku. Tedaj ti povem; tebi in drugim. Ko bo čas...«

Naj spomin na kmečke upore izveni v hvaležnost puntarjem za njihovo žrtev, ki je že in — po Pregljevih besedah — še bo rodila sad, ko bo čas...

Moč trpljenja

Ko doleti človeka nesreča, ga zajameta obup in gnev. Trpljenje, ki ga mora prestatí, se mu zdi neznosno. Čeprav je njegova nezgoda še tako nepomembna in lahko premostljiva, se mu zdi najhujša, kar jih je sploh mogoče doživeti. V primeru, da se te nezgode vrstijo v sorazmerno kratkem času, že izrečemo nad seboj sodbo, da smo pač nesrečni ljudje, ki nam ni nič v pomoč, niti dobra volja, saj je gotovo kakšna zla sila, ki se znaša nad nami. Iz tega sledi tudi nezaupanje v pomoč samih ali koga drugega. Prepričani smo, da tako nič ne zaleže in se kot orehova lupina predamo valovom življenja. Poleg tega nas tare še vprašanje, zakaj se je moralo vse to pripetiti prav nam in premnogokrat vse izbruhne v bogokletni izjavi, da Bog ni pravičen. Mi namreč merimo vse po svojem enostranskem merilu in se zdi tako vse grozotnejše kot je v resnici. Sicer je razumljivo, da nam večje nesreče povzročijo globlje trpljenje, toda imeti moramo toliko poguma, da premagamo trenutno žalost in nekaj ukrenemo. Ne znamo tudi trpljenja izkoristiti tako, da bi postali boljši in bi po izkušnji o lastnem trpljenju bili bolj pripravljeni pomagati drugim, ko so v nesreči. Žal je malo tistih, ki to zmorejo. Mnogi zahtevamo pomoči zase, a smo gluhi za trpljenje našega bližnjega.

Kdor ni tako apatičen, da bi vse negibno prenašal, pa mnogokrat negativno reagira. Mnogi še naprej premlevajo svoje trpljenje in ga sami v svoji notranjosti večajo, da

zadobi strahotne poteze in jih popolnoma stre. Tako postanejo zagrenjenci in jih nič več ne dvigne iz žalostnega občutja. Manjka jim tiste zagrizene vztrajnosti, da bi se spoprijeli s težavami. V slabših primerih mora biti človek najbolj krčevito zaverovan v možno rešitev. Brez tega zaupanja v rešitev, ki gotovo obstaja, res ne more nič. Ko ni drugega, lahko sprejmemo kot rešitev tudi vdanost v svoje stanje. In to ni vedno najslabša rešitev. Zelo jassen zgled so nam težki invalidi. Oni se gotovo ne morejo boriti za neko rešitev, ki bi jih popolnoma rešila iz njihovega položaja. Ne preostane jim drugega kot mirno sprejemanje svojega stanja. Če bi se morili z vprašanji, zakaj vse to, bi ne prišli daleč, nasprotno, postali bi zagrenjeni in živi mrliči. Toda ti ljudje, ki so že tako težko prizadeti, so nam zgled poguma in vztrajnosti. Z vsemi močmi se borijo, da bi se čim manj poznala njihova nesreča. Ko smo toliko dosegli, da zmoremo pogumno prestatí svoje trpljenje, se ozrmo tudi na našega bližnjega in mu v potrebi pomagajmo. Samo če hočemo, se lahko zavedamo, koliko ljudi trpi poleg nas. Izrabiti moramo svoje trpljenje zato, da bolje razumemo njihovo in jim z globljim prepričanjem pomagamo. Kajti če koga tolažimo, moramo biti prepričani v to, kar govorimo, ne pa da samo nizamo nekaj tolažljivih stavkov, ki smo se jih naučili na pamet. Človek, ki ga tolažimo, bi se tega zavedal in povzročil bi prav nasproten učinek: še bolj bi postal prepričan, da tolažbe in rešitve ni.

Vedno, v vsaki okoliščini, moramo misliti na svojega bližnjega. Tudi ko trpimo mi, nam je lahko misel na človeka, ki nam je drag, v pomoč. Skušamo se potolažiti že zato, da bi ne povzročili trpljenja drugemu. Trpljenje končno ni le nekaj slabega. Iz njega zraste in se oblikuje naš značaj in naša zrelost. Kdor je mnogo pretrpel zna treznejše presojati in ne gleda lahkomišelnost na bodočnost. Poleg tega, si pa nabere poguma in vztrajnosti, da premaguje življenjske težave.

Marija Besednjak, učiteljica

IVO PETKOVŠEK, univ. študent

Naše desetletje

Kadar bodo asfalt in železobeton in jeklo
prekrili ves svet
in nebo ne bo več modro
in bo veter nosil pepel,
nam bo roža postala sveta
in vsak človek si je bo zaželel.

Kot vulkan je bobnelo moje srce,
kot ocean je vrela moja kri
in plul sem kot ladja
z vsemi jadrí v vetru.
In živel sem in upal,
ne orkan me ni ustavil
ne vrtinec potopil.
A umirile so se vode
in veter polegel,

obstala je moja ladja,
ker sem izgubil tebe.

Milijarde ljudi je na zemlji,
a v bobnenju vojna in prepиров
človek ne sliši drug drugega.
Morda bi si želeli sprave, miru,
življenja
a v hrupu strojev, raket in bomb
človek ne sliši drug drugega.

Na kamnitem pomolu je stala
in mahala otožno ljubljenuemu v slovo.
In njene oči so bile solzne
in žalostno njeno srce.
Gledala je belo sled ladje,
ki je ljubljenege peljala proč,
proč od njene ljubezni.
In njene oči so bile solzne
in žalostno njeno srce.
In ljubljenege ni bilo več nazaj,
ostal je v tuji zeleni deželi
V TUJJI ZEMLJI.

In solzne so njene oči
in razbito je njeno srce.

Mladi, veseli, brezskrbni
gredo fantje v zeleno deželo
v jarke, v blato, v boj.
Borijo se in umirajo.
Zakaj?

Morijo, zažigajo in mučijo
ljudi, ki zagrizeno branijo svoje domove
in si želijo miru in ljubezni.
Zakaj?

IVO PETKOVŠEK

Misli

Možganska materija in črna gosta kri
curlja skozi prebite lobanje,
mišice trzajo v zadnjih trenutkih življenja.
Ožgano drevo, črno sredi belega peska
se sveti v suhem, svetlem dnevu
med kupi trupel, orožja, med kraterji bomb —
in stoji samo — mrtvo.

Gledal sem mesto in čul sem peti kosa.
Gledal sem črno, sivo mesto
in ljudi z bledimi, utrujenimi obrazi.
In gledal sem senožeči, gozdove, polja in travnike
in nisem videl radosti, veselja, praznikov.
Nebo je bilo temno in reke rjave,
gozdovi orumeneli, polja zapuščena,
travniki brez življenja.
Le črni kos je žvižgal
in klical pomlad,
ki je ne bo.

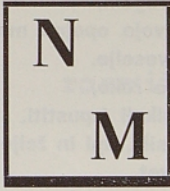
Pomlad so odgnali in veselje in radost,
iz naših obrazov naredili otrple maske.
Pregnali so ljubezen, mir in prijateljstvo,
iz naših prsi so odpihnili vest.
Ostale so le lupine, katere oni tarejo,
gnetejo in na njih gradijo svojo oblast.

Stal sem ob morju
kot utrujen popotnik,
gledal male zelene valove
in mislil.
Mislil sem na radostne dni,
ko sva tiho stala z roko v roki
in pozabila na svet.

Stala sva drug ob drugem,
čutil sem ob sebi tvojo opojno mladost,
čutil sem ljubezen, veselje.
Držal sem tvojo toplo roko,
katere ne bi hotel nikoli izpustiti.
V naju je bila moč, sila, upi in želje.
Zrla sva srečna v svet,
od katerega sva mnogo pričakovala
in bila mnogo pripravljena dati.
A svet te je vzel iz mojega objema
in me pustil samega, brez moči in sreče.
Samega.

S trpečim, od sonca ožganim obrazom
je stal asket na koralnem grebenu
in bolečina človeštva je cvetela
v njegovem srcu.
Njegove modre oči so gledale
rdeči zaton in sledile valovom.
In hrepenenie po ljubezni in bratstvu
je kljuvalo njegove prsi
in oči so iskale znake odziva
na temnem morju.
Ne viharji in ne cikloni
niso iz njegove duše pregnali
obupa in domotožnosti,
le samota mu je lečila srce.
Milijon biserov je padel izpod neba
in mu okrasil sivo brado in dolge lase
in mu tešil pekočo žejo po miru.
Čarobnost lesketajočega se zelenega sveta,
ki ga je obdajal
mu ni pomagala pozabiti
na demone,
ki vladajo svetu in vesolju
in vampirje strasti,
ki iz človeka izsrkajo dobroto in ljubezen.
Stal je sam v temi in poslušal preludij
človeškega propada,
ki je izzveneval v topllem zraku.
Čutil se je krivega,
da je zapustil brate
v blodnji in iskanju,
v zlati jezi, v kateri ni prostora za vest.
In njegovo srce je drgetalo in bilo zaman,
kajti na obzorju ni bilo nobene luči!

Kje si, blagi studenec,
ki si s svojim šumenjen
razveseljeval moje življenje
in s svojo mrzlo vodo
tešil mojo žejo?
Kje si, bistri studenec,
ki si svojim bregovom
dajal življenje in lepoto?
Kje si, deroči studenec,
ki si v meni zbujal strasti
in bil balzam za mojo dušo?
Zakaj si usahnil, srebrni studenec,
zakaj se več ne stekaš v moje srce?

novela mladih

ESTER SFERCO, višješolka

V NEVIHTI

Objokani dan se je grbančil v sivini polnih oblakov in vijoličasta luč bliska je posvetila skozi okno in bežno začrtala oblike belih postelj in spečih teles.

Zamišljeno je strmel predse in mimo njega so se pomikale nedoločene vizije njegovega preprostega in povprečnega življenja. Univerza, množica študentov, ki so z vpitjem omamljali svoje težave in se kriče odpravljali v mesto...

Zmešane slike so letele sem in tja kot muhe v vročinskih možganih. Ni molil in niti ni priporočil svoje duše Bogu, saj se ni zavedal nobenega smrtnega greha, saj ni nikomur nič hudega naredil. Hotel je spati — še nikoli ni bil tako utrujen. A nanj so se zgrinjale slike v podobi velikih lepakov, mora ga je pritiskala k tlom, med bele rjuhe in mehko posteljnino.

Spomnil se je besed, ki so ga tisto vroče sobotno popoldne tako užalile:

»Boris ti si osel. Ja, no — saj kaj drugega ne moreš biti! Opravičuješ se s tem, da ne poznaš razloga našega početja in se umikaš, češ da bodo domači v skrbeh, če te ne bo domov...«

Ježil se je na svojo ravnodušnost ob teh besedah, a demonstracija, stavke, tepeži in kričanje so se mu upirali in ni se hotel pridružiti svojim tovarišem. Oče mu je prepovedal. Sam se ni zanimal za politiko in živel je mirno življenje v vasi ne meneč se za dogajanja, ki so mnogokrat razburila tudi najbolj pasivno množico. Poleg tega je bil Boris edinec in lahko bi se mu kaj hudega pripetilo.

Končno se je nekega dne, po dolgem oklevanju, odločil. Tudi on, da, tudi on naj bo aktivna sestavina te množice, tudi on bo odslej kričal v prvi vrsti...

S težkimi koraki so študenti stopali po široki tlakovani cesti in kričali gesla. Med množico so se slišali razburjeni kriki: »Na Piazza Unità! Na Piazza Unità!«

Sam je tulil z njimi in se veselil bodoče zmage. Da, zmage, saj je bilo usojeno, da bo mladina zmagala, da bodo novi atomi razgradili stare.

Končno so prišli na cilj. Ob vogalih so jih čakali oboroženi policaji, ki so se pripravljali na to, da preprečijo morebitne tepeže.

Bil je najlepši dan v njegovem življenju.

Bilo je tako lepo, tako veličastno — kot da bi si sonce podalo roko s tem tako važnim dnevom.

Kakor v sanjah je opazil nenaden nemir, ki se je pollaščal njegovih tovarišev. Množica se je prerivala, se pehala sem in tja kot deroča reka ob poplavi. Nenadoma se je zavrtelo nebo nad njim, še močneje je posvetilo sonce in objela ga je tema. Bolečina ga je obvladala samo za trenutek, vendar ni več vedel ne kod, ne kam.

Zbudil se je z obvezami, z nadležno, žgečkajočo bolečino nekje na glavi. Vprašujoč je pogledal in se zganil, da bi ogledal novo, neznano okolico. Zajčkal je in stisnil zobe.

Oblaki so nepremično stali na nebu in po malem izgubljali svoje turobne obrise. Čutil je, kako mu po čelu curlja tanka rečica in ga žgečka tik ob ušesu. Svoj konec je prenašal ravnodušno, topo, niti vedel ni, čemu vse to. Ni bil vajen bolečin in v svojem otroštvu se je strašno bal injekcij, s katerimi mu je mama grozila, če

je ni ubogal. Umiral je v upanju, da bo njegova smrt pomenila nekaj za vse — za mater, za očeta, za njegove sošolce, za...

Nevihta je tulila v noč. Bliski so sekali prostor in čas, ropotanje groma je zamiralo v daljavi. Poslednja svetloba je oblila predmete v sobi in oplazila mrtvo truplo.

Rastlinje, ki je raslo v parku pred bolnico, se je edino veselilo mokrega dne in z razprtimi listi pričakovalo, da se na skrivnosten način zbudi novo življenje in po nevihti raste naprej.

P**portret športnika**

Pravzaprav ni lahko orisati lik največjega virtuozu nogometne igre, Pelèja; napisati o njem nekaj novega, saj mu športno časopisje še danes posveča cele strani in živo komentira njegove sijajne podvige. Ko govorimo o nogometu, ne moremo mimo njega — mimo »črnega biser-a«, mimo »o rey-a«. Vsi prvaki nogometa morajo seveda prej ali slej vzeti slovo od aktivnega nastopanja in v

EDSON ARANTES DO NASCIMENTO -

njih se odigrava prava tragedija. Z igranjem morajo prenehati predvsem zato, ker so po tolikih letih vrhunškega športnega ustvarjanja trudni, fizično strti. Toda v njihovih srcih še vedno živo gori želja po velikih arenah, po igri, gori želja po navijanju, po aplavzu... »Stari« idol športnega občinstva bi dal vse, samo da bi lahko za trenutek zaplaval v bližnjo preteklost in da bi lahko ponovil kak podvig, ki je tisoče spravil na noge in v bučen aplavz...

In vendar je s Pelèjem prav nasprotno: ostal je še vedno idol vse svetovne nogometne publike, ki ga še vedno obožuje. Pač pa je on sam začutil v sebi upor, pravo odvrtnost do igre, žoge, stadiona. Vse to je razumljivo. Po štirinajstih letih blesteče športne kariere, triumfov, ko je bil vedno primoran igrati prvo vlogo, nuditi špek-takel — je tudi on začutil v sebi utrujenost, upor.

Pelè — črni fenomen — se je rodil v Braziliji, v Tres Coraões, v državi Minas Gerais 23. oktobra 1940. Prvič je oblekel državni dres leta 1957 in tako se je začel njegov zmagoviti pohod po vseh svetovnih nogometnih arenah. Pelè je predvsem izvrsten strellec, ki nasprotnemu vratarju ne dopusti najmanjše napake. V nasprotnikovo mrežo je v dolgi karieri spravil žogo preko tisočkrat, stosedemkrat v eni sami sezoni. Mislim, da časnikarji ne pretiravajo, ko ga imenujejo v svojih člankih »kralj nogometa«, ko govorijo o njem kot o pravem fenomenu. Branilci so skušali in še danes skušajo na vse načine zaustaviti nje-

gov eksplozivni »dribling«, toda največkrat se morajo za-teči prav h grobosti. Nič čudnega torej, če so Pelèjeve »zlate« noge, kolena, polna brazgotin, oteklín. Nedvomno bi se vsak drug že davno umaknil: toda Pelè tega ne sme storiti: narod in država mu tega ne pustita, saj prav on še danes krepko brani prestiž brazilskega športa.

Seveda pa si je z igranjem znal pridobiti veliko bogastvo. Svojo slavo je znal dobro vnovčiti, saj nastopa na brazilski televiziji kot pevec, igravec v najrazličnejših varjetetjih, izdal je knjigo »Eu son Pelè«, ki velja še danes za pravi best seller, svoje premoženje je vložil v velike družbe gradbenikov.

Toda vrnimo se k Pelèju — nogometašu!

Ne pretiravamo, ko govorimo o njem kot o virtuozu nogometne igre. Pelè je podoben velikim umetnikom, ustvarjalcem. Njegov hitri tek je v resnici lagoden ples z množico elegantnih gibov. Hitrost in pa skrajna točnost se harmonično spajata. Edson vodi žogo kot bi jo božal. Njegova neizčrpana fantazija igre mu je v veliko oporo, saj vsakokrat ko igra, ustvari nekaj novega. Mnogi se sprašujejo, kje tiči skrivnost njegovih uspehov. Menim, da tu ni nikakih skrivnosti. Sam si je znal ustvariti ugled, slava se je izkopati iz velike revščine; njegova slava je morda njegova največja zmaga: zmaga nad živ-

IVAN PETERLIN

PELÈ

ljenjem, ki mu je nudilo dosti trnja. S trdno voljo je premostil vsako oviro, znal je žrtvovati marsikaj, znal se je odpovedati marsičemu. Res je sicer, da ga je narava obdarovala z izrednim smislom za igro in z veliko fizično nadarjenostjo: toda samo on je znal z veliko bistrostjo in razumom vse to izrabiti.

Pelèja ne bomo več občudovali v državnem dresu Brazilije. Nastopanju za državno reprezentanco se je sam odpovedal in se tako prvič poslovil od nogometa 18. julija 1971, ko je odigral na velikem stadionu Maracana pred stotisočglavo množico svoj poslovlilni nastop proti Jugoslaviji. Od tedaj nastopa izključno za svoj klub Santos in prav temu je posvetil svoje zadnje energije. Vendar smo vsi prepričani, da bomo čutili, ko bo slekel tudi ta zadnji dres, da smo izgubili za vedno nekaj velikega.

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Metod Turnšek

O Turnškovem delu do leta 1969 sem poročal v Mladiki 1969 (št. 1, 17-19), po tem času je izdal spet dve leposlovni knjigi, in sicer: *Na Višarjah zvoni*. Roman. Prva knjiga. Gorica 1969. Slomškova založba - sedma knjiga. Strani 115. In *Črni Hanej*. Zgodovinska povest. Celovec 1972. Slomškova založba - deseta leposlovna knjiga. Strani 195.

Na Višarjah zvoni je že druga Turnškova knjiga o tej priljubljeni božji poti, na meji treh slovenskih dežel in držav. Leta 1965 je v »zgodovinski višarski povesti« *Božja planina* opisal kako in zakaj je po legendi nastala tukaj božja pot. V romanu *Na Višarjah zvoni* je spet vse dejanje osredotočeno na Višarjah, in sicer v juniju 1941, ko se po slovenskih zasedenih pokrajinah že čutijo posledice druge svetovne vojne, v Višarski državi, kakor jo imenuje pisatelj, pa še vlada idilični mir. Tja se je vrnil iz ljubljanske orglarske šole višarski organist in cerkovnik Bošt, domačin in središčna oseba zgodbe. V Ovčji vasi pri Bisernikovih si je izbral za dekle 22-letno Zalo, njena sestra Zofka pa ima za fanta Kirštejnovega Floreja, ki je navdušen za Hitlerja in tudi Zofko pripravi do tega, da pobegne od doma in stopi v nemški Rdeči križ. Ko pripravljajo na Višarjah kres, pride tja akademik Danilo, ki se je moral pred Nemci umakniti v Trst. Boštu naroči, naj gori za rešitev slovenskega naroda na Višarjah večna luč, vsak Slovenec pa naj zmoli vsak dan vsaj eno Zdravo Marijo. Danilo sreča na Višarjah beneško Slovenko Dajo, učiteljico, vzljubita se in si obljubita zvestobo.

Kakor je pri Turnšku navada, je tudi v tem romanu malo epskega dogajanja. Pisatelja ne zanimajo dogodki kot taki, ampak najprej očrta širok okvir, v katerega zajame velik kos slovenske zemlje, z ljudmi in kraji. Tako je vožnja akademika Danila od Trsta do Višarij en sam slavošpev lepoti slovenske zemlje. In prav pri opisovanju slovenske zemlje je Turnšek velik, ker jo podaja z vso dušo in vso pesniško močjo.

V ta zemljepisni okvir in dogodke pa ob vsaki priliki vloga prizore iz vsakdanjega življenja, narodopisja, običajev in navad, ki so za tiste kraje značilni. Tako postavi Bošt ponoči Zali pred hišo mlaj, da ji s tem odkrije ljubezen in obenem opozori fante, da je dekle oddano. Drugi tak običaj je opis, kako odžene pastir Tinja žabniško živino na Višarsko planino. Tretji običaj je Marijin odhod iz žabniške cerkve, kjer je bil kip pozimi, spet na Višarje. To pot nosi Marijin kip v slavnostni procesiji beneški duhovnik prof. dr. Miha Dorbolč. Končno je tu še kres, prikazan z vsemi nekdanjimi običaji: petje starih nabožnih pesmi in metanje gorečih kolobarjev iz šib Mariji v čast in zbranim v srečo.

Opisi teh običajev so živi in nazorni ter predstavljajo veliko vrednost v romanu. Pisatelj jih dobro pozna, in da jih poživlja, uporablja narečje, tudi beneško-slovensko, ko pa priromajo na goro Rezižani, še rezijansko. Turnšku se pozna, da je narodopisec, vse domače mu je ljubo in dragoceno, zato te običaje s tako ljubeznijo vnaša v svoja pripovedna dela, da bi jih ljudje vzljubili in ohranili. To je znamenje in dokaz slovenstva v nekdanjih in sedanjih časih, toliko pomembnejši, ker se večina Turnškovih del dogaja v narodnostno mešanih ozemljih.

V romanu pa so tudi odmevi tedanjih svetovnih in slovenskih dogodkov. Čeprav je vojno hrumenje daleč od Višarij, sega njen odmev tudi sem. Nekateri domačini v Kanalski dolini so se dali navdušiti za nemški novi red in tudi iz Ovčje vasi so se izselili v Nemčijo, prepričani, da bodo dobili lepša in večja posestva. Eden takih agitatorjev je že omenjeni Florej, edina negativna oseba v vsem romanu. Njegovo obnašanje in govorjenje je tako nebogljenost in neprepričljivo, da vzbuja odpor in zasmeh. Akademik Danilo vključuje v roman vso slovensko zemljo, saj se je moral najprej preseliti s Krasa v Maribor, po nemškem prihodu je moral zbežati v Ljubljano, od tod pa sta se s sestro premaknila v Trst in stradala. Njegove starše so Nemci preselili v Srbijo, brate pa odpeljali v nemška taborišča. Učiteljica Daja v Beneški Sloveniji ni mogla dobiti službe, zato je odšla v Benetke za uradnico. Končno je tu še zamisel profesorja Lamberta Ehrlicha o Višarski državi, o večni luči in molitvi. Tako je roman narodopisen, zemljepisen in sodoben.

Izmed nastopajočih je lepo izdelan Bisernik, primer pristnega in življenja polnega kmečkega človeka, ki z vsem srcem visi na svoji zemlji, ki gara in trpi, zna skrivaj podreti kakega srnjaka, a zna tudi poromati na Sv. Višarje in delati pokoro. Bisernik se je pisatelju najbolj posrečil, ker ga je podal v zunanjem in notranjem življenju. Akademik Danilo je ves razbolel in čustven, pisatelj ga uporablja za opis slovenske zemlje od Trsta do Sv. Višarij. Podobna mu je Daja, le da se je pisatelj manj pomudil pri njej. Njuna ljubezen je idilično nežna, kakor so večinoma vse v Turnškovih delih. Tudi Bošt je preveč idealiziran.

Jezik je realistična slovenščina, če izvzamemo narečja, brez izrazite osebne note.

Črni Hanej je zgodovinska povest iz leta 1452 do 1464 na Koroškem, središče ji je mogočni avguštinski samostan v Dobrli vesi, zajema pa velik del vzhodne Koroške od Velikovca do Celovca. Glavni junak je vitez Manfred iz Podgrada pod Škrbinom: »Postave je bil pripukne. Izpod vedrega čela so mu sevale temno modre oči prijazno, vendar otožno. Kostanjevi lasje so se mu vsipavali na ramena. Široke prsi pod viteškim oklepom so pričale o

kreпки vitezovi moči.« Prav tega leta, 1452, so mu za kužno boleznijo umrli starši, ki so ga skrbno vzgojili »v lepem vedenju in v veliki, pravi ljubezni do bližnjega, zlasti do preprostega, gosposki podloženega kmečkega rodu«. Skratka, bil je dober, pobožen in usmiljen fant. Njegova izvolejka je bila prav tako dobra in pobožna Manica iz Podkanjskega ali Obiškega gradu. Njen edini brat Lambert je v Dobrli vesi pri avguštincah študiral za duhovnika, oče Miklavž pa »ni bil človek, ki bi dajal miloščino od svojega premoženja, marveč ga je grabil na kup, in to kaj brezvestno, z nepoštenjem«. Na gradu je po grofični smrti gospodinjala Maničina trdosrčna in zavistna Juta, ki je bila tudi zaljubljena v Manfreda, a že na zunaj ni bila privlačna. Na gradu je služil Črni Hanej, ki je v mladosti pasel krave, nato je bil oglar, »vedno zamazan in črn«, zato se ga je oprijelo ime Črni Hanej. Do Manice je gojil posebno naklonjenost in po grofičini smrti »je čutil za svojo sveto dolžnost, da osirotelemu dekletcu nudi vso nežnost in skrb«. Da je bil dober in pošten, ni treba poudarjati, da se je znal krepko boriti za resnico in pravico, tudi ne.

V nasprotju s temi dobrimi ljudmi pa so živeli na Pustem gradu nad Rebrco graščaki Rebrčani, oče Kozma in sinova Ivan in Krištof. Posebno oče in Ivan sta bila prava razbojnika, da so se ju vsi bali, napadala sta samostane in potujoče trgovce. Ivan je bil s cesarjem Fridrikom v Rimu, a mu romanje ni nič koristilo. Še posebej je sovražil Manfreda, ki mu je pred časom preprečil oropanje samostana v Dobrli vesi. Ivan zasnuje Manico in njen oče mu jo takoj objubi. Ker se Manica upre, jo oče na Jutino prigovarjanje zapre v grajsko ječo. Črni Hanej takoj odhiti po Manfreda, rešita jo in v Apačah ju vikar zjutraj poroči. Pred domačim gradom ju čaka Ivan Rebrški s hlapci, toda Manfred ima s seboj Črnega Haneja in nekaj vetrinjskih hlapcev, zato jih z lahkoto nažene v beg. Ko napadeta Ivanova hlapca še Maničinega očeta in oropata grad, koroški plemiči dosežejo, da cesar prežene Rebrčane iz dežele. V podkanjski grad treščil, da zgori, grof Miklavž stopi kot brat v samostan v Dobrli vesi, Lambert poje novo mašo in nastopi kot vikar na Rebrcu, kjer so 1464 sezidali utrjen grad za »vitezov svetega Jurija«, ki naj bi branili Koroško pred Turki. (V tem gradu stane sedaj Turnšek kot rebrški župnik.) Manica in Manfred pa živita srečno sredi številnih otrok, katerim pripoveduje Črni Hanej pravljice.

Zemljepisno okolje z gradovi, vasmí, samostani in cerkvami je plastično zarisano, prav tako zgodovinsko ozadje z vrsto resničnih ljudi iz plemiških in duhovskih vrst. Ob njih nastopa več koroških kmetov, svobodnih in podložnih. Vendar pa so vsi ti ljudje premalo individualizirani, vsi so umerjeni po istem koptu: ali so popolnoma dobri ali popolnoma slabi. Med zadnje spadajo le Rebrčani, samo grof Miklavž je sprva slab, na koncu pa se spreobrne. Kmetje so vsi dobri in enakovredni plemičem, saj ni med njimi nobene razlike v mišljenju in čustvovanju. Najbolj živ je Črni Hanej, ki pa je preveč idealiziran. Zgodba sama je malo razgibana in je bližja pravljici kakor resnični zgodovinski povesti. Na eni strani je veliko ganljivosti, ki so spletene okrog Manice, na drugi pa se nevarnosti kar same odmikajo in hitijo proti srečnemu koncu.

Kot v prejšnjem romanu je tudi v tej povesti pisatelj lirično opisal lepoto koroške zemlje, vanjo pa je vdela

prizore iz vsakdanjega življenja po tedanjih gradovih in domovih, nekaj narodopisnih običajev, romanje na božjo pot na Skale pri Žihpoljah in podobno.

Jezik je sočen, prepleten s ljudskimi izrazi, tudi koroškimi. Povest je najprej izhajala v koroški reviji *Družina in dom* (1971), od koder je vzet stavek za knjigo.

(Obe knjigi sem ocenil v *Literarnih vajah*, prvo v letniku XXI., št. 1, drugo v letniku XXIV., št. 2.)

Zaradi popolnosti naj omenim še tri znanstvene knjige, ki jih je izdal Metod Turnšek v zadnjih letih. To so:

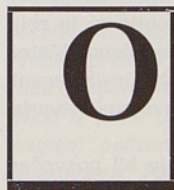
Il culto dell'assunzione di Maria nel popolo sloveno (Češčenje Marijinega Vnebovzetja med slovenskim ljudstvom). Razprava je izšla v italijanščini v X. zvezku *Alma socia Christi*, ki jo izdaja *Academia Mariana internationalis*, Romae 1953.

Taufe in der Urkirche - Krst v prvi Cerkvi. Kratka sinteza iz doktorske disertacije. Razvoj krstnega obreda v prvi Cerkvi. Za 1200-letnico pokristjanjenja slovenskega naroda. Ljubljana 1967. Izdala Slomškova založba. Tekst je najprej nemški, sledi slovenski prevod.

S krstom v Kristuscvo Cerkev. Oris krstne ideje in krščanske iniciacije v prvi Cerkvi. Za 1100-letnico smrti sv. Cirila-Konstantina (14.2.869) in za 1100-letnico posvetitve sv. Metoda Solunskega za sirmijsko-panonskega nadškofa (869). Celovec 1969. Izdala Slomškova založba. To je celotna doktorska disertacija, ki je bila pripravljena za tisk že leta 1942. Strani 200.

★

POPRAVEK: V zadnji številki se mora pri JANKU MESSNERJU prva vrstica glasiti: Rodil se je 13. decembra 1921 v Dobu pri Pliberku...

ocene

SLOVENSKA PROBLEMATIKA V RAZPRAVAH

II.

V drugi številki naše revije smo skušali s kratkim prikazom informirati naše bralce o problematiki, ki jo obravnava Društvo slovenskih izobražencev na ponedeljskih večerih. Ustanovo poznamo bolj po vsakoletnih študijskih dneh v Dragi, manj pa časopisje poroča o njenem delu med letom. Zadnjih smo navedli razprave iz prvih desetih letošnjih večerov. Želeli bi navesti nadaljnje delo v sezoni.

KMEČKIM UPOROM je bil posvečen večer 26. marca. Najprej je podal dr. Maks Šah zgodovinski prikaz slovenskih kmečkih uporov in vzroke zanje v zelo pregledni obliki. Nato pa je govorila prof. Marija ČEŠČUTOVA o vpra-

šanju, kako so naši književniki uporabili zgodovinsko snov kmečkih uporov v svojih literarnih delih. Ustavila se je predvsem pri Ivanu Preglu in je navedla poslušavcem svoje izsledke iz doktorske disertacije: v njej je namreč primerjala arhivarno gradivo s Pregljevimimi teksti in je ugotovila, da se je pisatelj zelo dosledno in verno opiral na zgodovino. Na večeru se je razvila živahna debata o našem zgodovinopisju, o še neodkritem zgodovinskem gradivu iz naše preteklosti in podobnem.

SLOVENSKA PESEM V ZAMEJSTVU pa je bil naslov večera 2. aprila. Govoril je skladatelj Ubald Vrabec, ki je zelo nazorno nakazal problematiko slovenskega petja v zamejstvu. Posebno se je zamislil ob dejstvu, da v mestu Trstu (tedaj, ko je govoril), nimamo nobenega zbora, razen cerkvenih pevskih zborov, ki pojo v naših mestnih cerkvah in jim je za to delo izrekel priznanje. V razpravi je bila izražena želja, da bi naša radijska postaja Trst A bolj vzpodbujala petje v zamejstvu, ker je v njem zaobsežena velika kultura našega človeka in da bi dajala zborom s svojo velikodušnostjo vzpodbudo, saj človek, ki poje, goji najglobljo duhovno kulturo; vsi imamo skrb za to, da bi prevladala plemenitost srca nad grobstvo časa.

Na večeru, 9. aprila so bile podeljene NAGRADE MLADIKE za tri najboljše novele. Večera se je udeležil PAVLE ZIDAR in IRENA ŽERJAL-PUČNIK, dočim MILENA MERLAKOVA, ki je prejela drugo nagrado, a biva na Dunaju, seveda ni mogla priti. Potem, ko je predsednik komisije, prof. Martin Jevnikar razglasil izid natečaja in govoril o literarnem delu vseh treh nagrajencev, se je razvil prijeten pogovor predvsem s Pavletom Zidarjem, prvim nagrajencem, našim najplodovitejšim pisateljem.

Zadnji ponedeljek pred Veliko nočjo (16. aprila) je bila predstavitev pesniške antologije VINKA BELIČIČA. Na izredno simpatični način, prav nič stereotipno, je zbirko približal poslušavcem časnikar Saša Martelanc, Matejka Maver pa je prebrala nekaj najlepših Beličičevih pesmi. Nato je govoril pesnik sam o sebi in o svojem ustvarjanju. Večer je bil topel in iskren.

Prvi večer po Veliki noči (30. aprila) je bil posvečen CERKVENIM RAZMERAM NA KOROŠKEM. Govoril je dr. Franc Vrbinc iz Celovca in nam je odkril utrip slovenske cerkve na severu s plastično in izredno umirjeno ljubeznivo besedo. Na številna vprašanja, ki jih ni hotelo biti konca, je potem odgovarjal pozno v noč.

AMERIKA, KOT SEM JO VIDEL JAZ je bil naslov filmskega predavanja prof. Aleša Lokarja 7. maja. Pokazal nam je ogromne razdalje, čudežne in puste krajine, mesta in vasi in morja; govoril je o ljudeh, ki jih je srečal na svoji poti, o univerzitetnih študentih, ki jim je predaval, o znancih in neznancih. Predavanje je bilo zelo zanimivo in je pokazalo stvari, ki jih nismo poznali.

O KULTURNEM POSLANSTVU RADIA V ZAMEJSTVU je govoril tajnik ljudskega gibanja v Trstu dr. Franc Mljač. S tem je zaokrožil podobo o javnih ustanovah in o privatnih iniciativah, ki so bile že obravnavane na naših večerih. Poudaril je neprecenljivo vlogo, ki jo je opravil slovenski radio po zadnji vojni, posebej pod vodstvom zavaznikov, pa tudi potem, ko je ustanovo prevzela italijanska Radiotelevizija. Spomnil pa je na grenko dejstvo, da je vodstvo RAI-a začelo krčiti denarne prispevke za slovensko postajo, s čimer izgublja postaja na svoji

zanimivosti in aktualnosti. V razpravi je posebej prišla do izraza želja in zahteva, da bi postaja delovala z neokrnjenimi sporedi. Izglasovana je bila posebna resolucija v tem smislu, ki naj bi jo podpisali predvsem kulturni delavci v deželi. Izražena je bila tudi želja, da bi izvoljeni predstavniki preverili, ali prispeva predsedstvo vlade in vladni komisariat denarno vsoto za postajo. Govori se, da se je predsedstvo obvezalo, da bo prispevalo 300 milijonov, komisariat pa 90 milijonov. Če ta prispevek prihaja, je tem bolj nerazumljivo, kako more RAI izenačiti to samostojno postajo z vsemi rajevskimi sedeži v državi, je poudarila razprava.

21. maja pa smo imeli spet v gosteh koroške brate: bila je namreč PODELJENA NAGRADA »VSTAJENJE« KOROŠKI PESNICI MILKI HARTMANOVI. Pesnica sama se je udeležila večera in z njo še dr. Franc Vrbinc, ki je pesniško zbirko, za katero je dobila nagrado, uredil. Prispela je še Vrbinčeva gospa, potem Milkina prijateljica, pa Vinko Zaletel in Tomaž Holmar, znani organizator slovenskega petja na Koroškem. O pesnici je govoril prof. Martin Jevnikar, njene pesmi so brali člani Radijskega odra: Miro Opelt, Ivana Placer in Jože Peterlin. Spregovorila je tudi pesnica sama, njen govor objavljamo na začetku revije.

Ob neštetihi živčnih obolenjih je 28. maja govoril dr. Pavel Fonda o SODOBNEM ZDRAVLJENJU V PSIHIATRIČNIH BOLNIŠNICAH. V zelo stvarnem referatu in pogovoru je odkril ta naš mladi specialist na tem polju vso nešteto problematiko in nešteto vprašanj o pristopu k zdravljenju teh bolnikov. Večer je bil skoro mračen, a je utrnil v vseh prisotnih sočutje do neštetihih trpečih ljudi. Dr. Fondi so bili poslušalci hvaležni za ta odkritja.

In tako je DSI prišlo do zaključka sezone. Sobota, 9. junija je določen za zaključek s pesmijo: Komorni zbor bo pod vodstvom Ubalda Vrabca priredil v veliki dvorani kratek koncert, nato pa bo družabno srečanje.

Na teh večerih, dvajset jih je bilo v tej sezoni, je bila v glavnem obravnavana slovenska problematika. Zdaj prihaja na vrsto priprava na študijske dneve v Dragi. Tudi letos bodo prvo soboto in prvo nedeljo v septembru, torej 1. in 2. septembra! Rezervirajte za takrat svoj čas!

ip

gledališče

Gostovanje iz matične domovine

Za letošnjo predstavo, ki je določena gostom, je naše umetniško vodstvo izbralo novogoriški ansambel. Bilo je več načrtov, od vabila ljubljanski Drami pa do Mariborskega gledališča. Od napovedane Tavčarjeve drame iz eksperimentalnega gledališča ljubljanske Drame do končnega »Doma Bernarde Albe«. Vemo, da je vsako leto težko vzkladiti načrte različnih gledaliških skupin z gostovanji, vendar se nam zdi, da bi mogla pravočasna pogodba zasigurati gostovanje najbolj kvalitetnega sloven-

skega gledališča. Že pred leti smo vodili razpravo o tem, kdo naj v Trstu gostuje in kako je treba izbirati primerno delo za naš prostor.

Da smo si na jasnem: novogoriško gledališče je nam najbliže, imenujemo ga kar »primorsko gledališče«, torej z nazivom, s kakršnim se nazivamo celo mi sami. Ta sosednja gledališka hiša nam je draga in ljuba, toda pri gostovanju nam gre za nekaj več: gostje naj razširijo gledališko kulturo našim gledavcem; slovenski gostje naj potrdijo tolikokrat izrečeno trditev o visoki slovenski gledališki kulturi, skratka, ko že imamo to priliko, da dobimo goste v naše gledališče, naj nam prinese nekaj, kar nas bo dvignilo in kar bo potrdilo našo vero v umetnost; vero v našo slovensko umetnost. Z gostovanjem naj bi prišlo vedno nekaj samozavesti in ponosa in moči tudi v naš narodni obstanek in nekaj vere v moč našega življenja.

Te misli se nam porode najprej ob gostovanju samem. Še vedno smo prepričani o tistem, kar smo že ponovno in ponovno napisali, da mora matična domovina prinesiti vsako leto z gostovanjem nekaj tistega, kar ima najboljšega. Zato mora pri izbiri in vabilu igrati samo to merilo odločilno vlogo. Ne zveze, ne prijateljstva, ne dajdam in ne vem kaj še vse. Samo ta najvišji narodni vidik mora biti merodajen: v naši gledališki hiši moramo gledati nekaj, kar so prinesli Slovenci iz matične domovine najboljšega in to bo tisto, kar nas bo prevzelo in pretreslo, da bo nekaj časa ves slovenski Trst pod tem vtisom.

Federico G. Lorca: Dom Bernarde Albe

Novogoriško gostovanje samo je bilo diskretno, predstava dosti dograjena, vendar bi to Lorcovo delo zahtevalo močnejše odrske oblikovavce. Močnejše, tako, da ne bi na nobenem mestu in nikdar dejanje postajalo dolgovezno, čeprav hoče pisatelj nakazati dolgočasnost doma Bernarde Albe, njeno čudaštvo in nenavadnost. V predstavi je bilo čutiti režijo Jožeta Babiča, toda za zbor devetih, desetih žensk bi moral imeti drugačne instrumente, da bi izvabil iz njih harmonijo, ki bi nihala od joka in tihega šepeta, pa vse v pretresljiv krik, čeprav je treba priznati, da so nekatere igralko mestoma pokazale veliko in lepo izrazno silo.

S to predstavo se je Nada Gabrijelčičeva poslavljala od gledališča. Slovo od odra je vedno grenko in otožno, zato jo je občinstvo spremljalo s sočutjem, posebno tisto občinstvo, ki jo je poznalo. Seveda pa je treba računati z dejstvom, da se v petnajstih letih občinstvo zelo spremeni in zato zmanjka pri novih gledalcih tisti odnos sočutja do nekoga, ki ga ne pozna. S tem je gotovo računala tudi umetnica sama in to razumela. Čeprav dvorana ni bila zasedena, ji je vendarle tisti del občinstva, ki jo je poznal, izrazil z aplavzi svoje simpatije.

Gabrijelčičeva je ustvarila lik Bernarde (ki je zelo zahteven in naporen) dosti močno, čeprav bi seveda mestoma potrebovali še krepkejšega poudarka in hitrejših reakcij. Potem bi seveda tudi vsa okolica svojo odvisnost in majhnost bolj jasno zrcalila kot jo je. Gabrijelčičeva je doumela značaj Bernarde, vanj se je poglobljala in ga

tudi izžarevala; morda ji je le tu pa tam zmanjkalo fizičnih moči za prevelik napor. Vsekakor se je od odrskih desk dostojno poslavljala in je prav v tej vlogi znova izpričala svojo ljubezen in predanost gledališki umetnosti.

Njene hčere so igrale: Jerica Mrzel, Marjeta Gregorač, Zofka Nanut, Dragica Kokot-Šolar in Teja Glažar. Deklo Ponzijo je oblikovala Breda Uršič, deklo Metka Franko, njeno mater pa Berta Ukmar, ki je sicer ustvarila zanimiv lik, le da je bila v primeri s hčerko Bernardo premlada.

Tudi o vseh teh igralkah bi lahko rekli, da so bile ujete v odgovarjajoč zbor, morda so bile le karakterno premalo različne in igravsko ne vedno dovolj poglobljene. Skušale pa so lepo ustvarjati hrepenenje in željo po življenju.

Sceno je pripravil Sveta Jovanovič, kostume Milena Kumar, glasbeno opremo pa Tone Natek.

Jože Peterlin

glasba

Koncert orkestra Slovenske Filharmonije

12. aprila je v Kulturnem domu gostoval priznani orkester Slovenske Filharmonije.

Koncert je odprla skladba »Škocjanske jame«, ki je požela priznanje publike. V njej skuša skladatelj Ubald Vrabec prikazati prodiranje v čudovite Škocjanske jame, bučanje podzemskih potokov, kapljanje vode in končno izhod iz jame in povratek k luči. Vrabec je lepo ponazoril magični podzemski svet, ki se nudi pogledu prevzetega obiskovalca. Publika je orkester, dirigenta in avtorja nagradila z navdušenim aplavzom.

Sledil je Brahmsov Koncert za violino in orkester v d-duru op. 77, kjer se nam je kot solist predstavil violinist Dejan Bravničar. Bravničar je v zahtevni in naporni skladbi ponovno potrdil svoje sposobnosti in s svojo tehnično izdelano ter muzikalčno dognano izvedbo navdušil občinstvo.

V drugem delu sporeda je bila na programu Beethovnova 5. Simfonija, ki je širši publiki dobro znana, saj jo je vsakdo gotovo že slišal po radiu ali na plošči. Prav zato bi se moral orkester zavedati, da bodo poslušalci delali primerjave, ki mu ob nedodelani izvedbi gotovo ne bodo v čast. Kaže pa, da se izvajalci tega niso zavedali, saj je bila njihova izvedba precej površna in pomanjkljiva, kar od orkestra Slovenske Filharmonije pač ne bi pričakovali.

S tem koncertom se je letošnja sezona GM končala. Bila je gotovo uspešna; v primerjavi z lansko, predstavlja korak naprej. Škoda le, da se GM tako ogiba recitalov, ki dajejo vendar najpopolnejšo podobo o veljavi vsakega umetnika. Upamo, da bo to pomanjkljivost v prihodnji sezoni odpravila.

ADA MARKON

za sodobne žene in dekleta

ZA ZDRAVJE - TELOVADBA

Zmerom več ljudi je, zlasti tudi žensk, ki delajo v takih poklicih, da se premalo pregibljejo. To velja še prav posebno za ljudi, ki opravljajo svoje delo sedé. Dolgo dnevno sedenje pa prinaša s seboj mnogo nevšečnosti, ki pa jih lahko precej omilimo, če se z njimi pravočasno natančneje seznanimo.

Ako sedimo delj časa, se nehote zgrbimo. Popustijo trebušne mišice in mišice v hrbtenici. Hrbtenica se zvi-je, kar ima lahko slabe posledice predvsem pri mlajših. Nenormalno pritiskajo potem trebušne stene na nekatere organe v trebuhu, kri se počasneje pretaka in zastaja v trebušnih organih. Črevesje deluje počasneje, zato tudi prebavljamo in presnavljamo počasneje. Prebavljena hrana se nabira v obliki maščobe v trebušni votlini, blato zastaja v debelem črevesju. Ker torej odvajanje ni redno, so posledice različna vnetja, kronična zaprtja in kot posledica tega tudi nečista koža ter ohlapno mišičje obraza in na vratu. Zaradi počasnega pretakanja krvi v trebuhu se leno pretaka kri tudi v nogah, ki so zato mrzle in rade ozebejo.

Dolgo vsakdanje sedenje je tudi v kozmetičnem pogledu zelo škodljivo. Zaradi sedenja postanejo namreč mlahave poleg drugih mišic tudi mišice sedala. Ker ne delajo, se hrana, ki jim jo dovaja kri, spreminja v mast. Maščoba se kot blazina nabira okoli bokov, na zadnjici in na trebuhu. Posledice so trebušček, zaliti boki in stegna. Pridružijo se še, kot smo že zgoraj omenili, nečista koža zaradi slabe prebave in mlahavo mišičje obraza, kar nam daje videz prezgodnje ostarelosti. In če pomislimo, da so prostori, v katerih navadno ves dan delamo, ponavadi še zaprti in mogoče celo slabo prezračeni, ni čudno, da imamo v kratkem opraviti z vsemi naštetimi nevšečnostmi.

Zoper vse te težave se najuspešneje borimo s telovadbo. Telovaditi moramo predvsem s tistimi mišicami, ki pri sedenju ne delajo, to se pravi z mišicami sedala, stegen in trebuha. Ne smemo pa misliti, da je zveličavna samo tista telovadba, ki jo opravimo zvečer pred spanjem! Telovaditi moramo tudi sedé med delom, le da smemo delati tedaj samo tiste vaje, ki ne vzbujajo pozornosti, skratka, vaje, pri katerih napenjamo mišice brez velikih gibov in ne da bi se premikali po sobi.

1. Sedé na stolu privzdiguje oboje nogi naenkrat tako visoko, da dosežemo s koleni spodnjo ploskev mize. Prsti nog naj se ne dotikajo tal. Med vajo se z rokami opiramo na mizo, še bolje pa je, če jo delamo brez opiranja. Vajo napravimo večkrat med delom, kadar se pač

spomnimo. Pri tem telovadijo trebušne in spodnje hrbtne mišice ter nekatere mišice stegen.

2. Večkrat vzravnamo hrbtenico.

3. Potegnemo trebuh vase.

4. Sedé napenjamo mišice, ki širijo stegna, in istočasno tiste mišice, ki jih vlečejo skupaj. Gibov pri tej telovadbi ni, mišice pa le telovadijo.

Vse vaje napravimo večkrat med delom. Kadar moramo, vstanemo s stola in napravimo nekaj korakov. Ne vdajamo se lenobi in skočimo pokonci, ko potrebujemo kako stvar, ki jo sicer lahko doseže tovariš ali tovarišica in jo nam poda. Stopimo sami ponjo! Vsaka sprememba pri sedenju je namreč telesu dobrodošla.

Po delu pojdimo domov peš ali pa se, če je pot dolga, peljimo s kolesom, da se mimogrede naučimo čistega zraka. Kolesarjenje je izvrstna telovadba za ljudi, ki pri delu sedé. Tudi doma si skušajmo najti delo, pri katerem se bomo gibal in pripogibal. Ne ležimo na zofo oziroma ne sedimo za mizo h knjigi! (To velja bolj za moške, zakaj za ženske te nevarnosti skoraj ni, ker jih povečini čaka doma po službi še gospodinjstvo.)

Nikar pa ne zanemarimo tudi večerne telovadbe. Ta nam nudi več sproščenosti v obleki in gibih.

1. Napravimo vsaj deset počepov.

2. Na tleh na hrbtu leže vzdiguje spodnji del telesa, tako da pridemo s konci nog po možnosti na glavo (5 do 10-krat).

3. Leže na hrbtu delajmo z nogami gibe, kot da gonimo kolo.

4. Stojé krožimo v pasu z gornjim delom telesa. (Vajo napravimo vsaj desetkrat!)

5. Stojé večkrat izmenoma vzdignimo iztegnjeni nogi.

6. Stojé vzdignimo koleno čim više do čela, se pri tem zgrbimo, nato pa se sunkoma vzravnamo in iztegnimo nogo navzdol. Vajo ponovimo vsaj desetkrat izmenoma z desno in levo nogo.

Ženska, ki veliko sedi, pa naj pazi tudi na prehrano. Uživa naj le lahko prebavljive jedi, ki niso premastne ali premočno začinjene in ki ne napenjajo. Ako opazi, da se nagiba k debelenju, naj ne je preveč. Ob nedeljah ter v času dopusta pa naj pošteno razgiblje mišice, da bo ostala zdrava in vitka.

DRUŽINA IN DOM

(Nadaljevanje z 2. strani platnic)

mi zdi današnje srečanje praznično veselo in toplo kot srečanje v velikonočnem jutru.

V bratski skupnosti je moč — saj nas družijo in veže beseda ljubezni.

Naš narod in naša beseda sta vsidrani v postavi — v božji in človeški. Ljudje pa, ki rušijo postavo — božji zakon, s pomočjo narodnih izdajic, se nekoč (zgodovina to uči) znajdejo na lastnih ruševinah. Človek, ki bratu koplje grob, koplje jamo za svoj pokop.

Naši koraki pa gredo po poti, katero nam je odkazalo nebo — in po kateri so hodili naši pradedje. Na tej poti hočemo vztrajati in bomo vztrajali — v bratstvu in slogi.

Dragi bratje,

polna hvaležnosti za tako odlikovanje za moj — naš »lipov cvet« se vam prisrčno zahvaljujem z domačim »Bog lonaj« — in dam vam pozdrav, ki naj zadehti kot cvet slovenskega nageljčka, primorske trte in koroške lipe.

Naša beseda je sveta, položena iz božjih ust na naša usta in s to besedo vam ključem: »Bog vas živi!«

Deset nagrad »Vstajenje«

Letošnja literarna nagrada VSTAJENJE je bila podeljena že desetič, deset zamejskih in zdomskih kulturnih delavcev je dobilo priznanje za umetniško in znanstveno ustvarjanje. Nagrado so prejeli za leto:

1963: Vinko Beličič za zbirko črtic NOVA PESEM.

1964: France Dolinar za eseja o SLOMŠKU in GRIVCU v Meddobju.

1965: Ruda Jurčec za knjigo spominov LUČI IN SENCE, I. del.

1966: Karel Mauser za roman LJUDJE POD BIČEM, III. del.

1967: Vinko Brumen za knjigo esejev ISKANJA.

1968: Alojz Rebula za roman V SIBILINEM VETRU.

1969: Lev Detela za sedem knjig pesmi in proze.

1970: Boris Pahor za potopisni roman SKARABEJ V SRCU.

1971: Vladimir Kos za knjigo pesmi LJUBEZEN IN SMRT. IN ŠE NEKAJ.

1972: Milka Hartman za zbirko LIPOV CVET.

Nagrada se nanaša na delo, ki je izšlo v letu pred podelitvijo.

★

Denar za nagrado je poklonila Kmečka in obrtniška posojilnica na Opčinah.

Čuk na Obelisku

Partizanski miting

Po prvi uspeli prireditvi je v pripravi še druga, in to v večjem obsegu. Spored je že sestavljen:

1. Govor: Vstaja primorskega ljudstva za zmago naprednih sil v Italiji.
2. Kajuh, »Slovenska pesem« (pojejo slovenski člani ansambla PSI).
3. »Girandole« (nastop baletne skupine iz Zgonika).
4. Dramski prizor; Ivan Cankar, »Hlapci« (dvojezična igranka).
5. Drugi govor: Naše brigade v krvavih bojih za enotni kulturni prostor.
6. »Slovenec sem« — zborna recitacija v italijanščini (šolarji iz Milj).
7. Slikarski ex-tempore v tehniki »farbanje brez čopiča«.
8. »Le vkup, uboga gmajna« (združeni borci-pevci iz vseh italijanskih strank).

Vsi udeleženci bodo prejeli pole s prošnjo, da odgovorijo na anketno vprašanje »Za kaj smo se borili?«. Prva nagrada: »UKANA« (roman).

Partizanski miting bo pred hišo, kjer je bil tu prvi tajni sestanek Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Antifašistični shod

Tukajšnja Zveza komunističnih aktivistov ima v načrtu protifašistično zborovanje, na katerega že zdaj opozarja vse svoje najaktivnejše člane s Tržaškega. Pogoj: vsak udeleženec mora imeti pismeno in overovljeno potrdilo, da ni bil nikoli v življenju član katerekoli fašistične organizacije.

Zborovanje bo v eni izmed obeh javnih telefonskih kabin na Opčinah. V primeru navala bo na razpolago še druga kabina.

S**smeh in dobra volja**

»Moj očka ima uro iz Napoleonovih časov.«
 »Kaj potem, moj ima pa Adamovo jabolko.«

★

Zelo znan in dobro plačan zdravnik je prišel na pregled k skromnemu kolegu v predmestju.

»Kako pa da se ne zdraviš sam?« je ta vprašal.
 »Sem predrag, veš.«

**E' uscito je naprodaj nuovo novi PONTE MOST.
 Je bilingue dvojezična la saggezza učenost.
 Italijan ga ne bo čital, Slavo non lo leggerà.
 ecco glej ta nauk lezione: fra due sedie rit na tla!**

Trgovski potnik ponuja v hribovski vasi hladilnike in druge gospodinske stroje. Že tri ure pregovarja kmeta, naj kupi hladilnik in zdaj se mu končno zdi, da ga je omehčal.

»Pomislite,« mu reče še, »v hladilniku se vam bodo jedi ohranile ves mesec sveže.«

Tedaj se je kmet popraskal po glavi in rekel: »Ste neumni, kaj pa naj jemo tisti mesec?«

★

»Koliko otrok si želiš imeti, draga?«, vpraša mladi mož.

»Tri in nič več.«

»Zakaj pa prav tri?«

»Ker nočem Kitajčka. Sem brala, da na vsake tri otroke na svetu pride en Kitajček.«

★

V bolnišnico so pripeljali ponesrečenca. Bolničarka, ki mu je nudila prvo pomoč, je sočutno vprašala: »Ste poročeni?«

»Ne,« je s težavo odgovoril oni, »avto me je povozil.«

★

Stric je prišel na obisk in zdaj guglje na kolenih malega nečaka Peterčka.

»Je lepo, kaj?« vpraša stric.

»Ja, kot bi jahal pravega osla.«

»Doktor, kaj napravim, moj sinček je jedel cement?«
 »Pridem takoj. Medtem mu ne dajte nič piti.«

★

Učiteljica je vbijala otrokom samostalnike srednjega spola: »Tisto okno, tisto sonce, tisto bedro... No, Peterček, katerega spola je jajce?«

Peterček malo pomisli in reče: »To se pa ne ve. Je treba počakati, kaj se izvali, putka ali petelin.«

★

Krava in pujs iščeta službo. Najprej gre v podjetje pujs, pa se žalosten vrne.

»Nič nič, so že vsa korita polna.«

Potem gre krava in ga brž obvesti vsa srečna:

»Imenitno, našla sem službo. Tu so sami biki.«

★

V razredu sta dva z imenom Ivan Zajc.

Ko je eden od njiju vprašan, reče profesor: »Kateri Zajc si ti?« Oni pa: »Poskusni.«

★

Učiteljica: »Ve kdo v razredu, kaj je opera?«

Peterček: »Ja. Enega zabodejo v hrbet, ta pa zapoje in nato umre.«

V založbi Mladike so doslej izšle sledeče knjige:

PESMI:

Bruna Pertot: Moja Pomlad

Vinko Beličič: Gmajna

Marijan Breclj: V času odmaknjena sidrišča

Albert Miklavc: Prošnja za jutri

Boris Pangerc: Amfora časa

Vinko Beličič: Bližine in daljave

RAZPRAVE:

»Draga 1968« (predavanja v Dragi)

Slovensko usodo krojimo vsi (predavanja v Dragi 1969 in 1970)

Zbornik Draga 1971

Egidij Vršaj: »Gospodarsko sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo (v italijanščini)«

Vse knjige dobite v upravi Mladike in v slovenskih knjigarnah v Trstu in Gorici